

NİSÂRÎ'NİN MANZUM NASİHATNAMESİ

Nisârî's Nasihatname in Verse

Muhammed Kürşat ATAR¹

¹ Doktora Öğrencisi, Hitit Üniversitesi Lisanüstü Eğitim Enstitüsü Türk İslam Edebiyatı ABD, mk.atar19@gmail.com, orcid.org/0000-0002-2080-6955.

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received: 10.11.2023
Kabul/Accepted: 23.01.2024

DOI:10.20322/littera.1388779

Anahtar Kelimeler

Nisârî, tasavvuf, sufi,
nasihatname, ehl-i bidat.

ÖZ

Nasihatnameler, insanları doğruya, iyiye, güzele yönlendirmek; topluma faydalı, ahlaklı, dinini bilen bireyler yetiştirmek amacıyla yazılan dinî ve tasavvufi, ahlakî, içtimai, ilmî vb. konulardaki eserlerdir. *Kur'an-ı Kerim* ve hadis-i şeriflerde bulunan ve nasihat etmeyi teşvik eden ifadeler, İslam toplumlarına ait edebiyatlarda bu türde eserler yazılmasına sebep olmuştur. Klasik Türk edebiyatında da *Kutadgu Bilig*'den itibaren çok sayıda manzum, mensur veya manzum ve mensur karışık nasihatnameler kaleme alınmıştır. Manzum nasihatnameler yazılırken mesnevi başta olmak üzere kaside, gazel, terci-i bend vb. farklı nazım şekilleri kullanılmıştır. Söz konusu manzum nasihatnamelerden biri de Nisârî mahlaslı bir şair tarafından mesnevi nazım şekliyle kaleme alınan 231 beyitlik manzumudur. Şairin zindanda iken aruzun "mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün" kalıbıyla yazdığı eser, dinî ve tasavvufi bir konudur. Eserde gerçek tasavvuf ve sufiliğin ne olduğu üzerinde durulmuş, şeriatla bağdaşmayan yanlış inanç ve uygulamalara değinilmiş, okura konu hakkında bazı öğüt ve tavsiyelerde bulunulmuştur. *Kur'an-ı Kerim* ayetleri, hadisler, önemli mutasavvıf ve fıkıh âlimlerinin görüşleriyle desteklenen eser, telif bir hüviyettir. Bu makalede, Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi'nde 19 Hk 3156/2 arşiv numarasıyla kayıtlı bulunan eser ilim âlemine tanıtılacaktır. Öncelikle nasihatname türüyle ilgili genel bilgiler verildikten sonra ulaşılabilen bilgiler neticesinde eserin müellifi Nisârî hakkında bazı tahminlerde bulunulacaktır. Ardından eserin incelemesine geçilecek, şekil ve muhteva özelliklerine değinilecek ve eserin transkripsiyonlu metnine yer verilecektir.

ABSTRACT

Nasihatnames, are to direct people to the truth, to the good, to the beautiful; these are works on religious and mystical, moral, social, scientific, etc. subjects, which were written with the aim of raising individuals who are useful to the society, moral and knowing their religion. Expressions that encourage giving advice in the Holy Quran and hadiths have led to the writing of such works in the literature of Islamic societies. Numerous verse, prose or mixed verse and prose nasihatnames have been written in classical Turkish literature since *Kutadgu Bilig*. While writing verse nasihatnames, especially masnavi, different verse forms such as qasida, ghazal, terci-i bend etc. were used. One of the aforementioned verse nasihatnames is a poem consisting of 231 couplets written by a poet with the pseudonym Nisârî in the form of mesnevi verse. The work written by the poet in the form of aruz "mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün" while he was in prison is on a religious and mystical subject. In the work, the real mysticism and sufism are emphasized, false beliefs and practices that are incompatible with the sharia are mentioned and some advice and recommendations are given to the reader on the subject. The work, supported by the verses of the Holy Quran, hadiths, the views of important mysticism and fiqh scholars, has a copyrighted nature. In this article, the work registered with the archive number 19 Hk 3156/2 in Çorum Hasan Pasha Manuscript Library will be introduced to the scientific community. First of all, after giving general information about the type of nasihatname, some predictions will be made about Nisari, the author of the work, as a

Keywords

Nisari, mysticism, sufi,
Nasihatname, ahl-i bidat.

result of the information available. Then, the work will be examined, its form and content features will be mentioned and the transcribed text of the work will be included.

Atf/Citation: Atar, M. K. (2024), "Nisârî'nin Manzum Nasihatnamesi", *Littera Turca, Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 10/1, 30-70.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Muhammed Kürşat ATAR, mk.atar19@gmail.com

GİRİŞ

Arapça "nasaha" kökünden türemiş olan "nasihat" kelimesinin sözlükte birçok anlamı bulunmaktadır. Kelime, "halis, samimi, katıksız olmak; kin, hile ve aldatmanın zıddı olarak iyilik yapmak, dürüst davranmak, doğrulamak" gibi anlamların yanı sıra "başkasının hata ve kusurunu gidermek için gösterilen çaba; iyiliği özendirmek ve kötülükten alıkoymak için verilen öğüt; muhatabı herhangi bir hususta bilgilendirmek ve gerektiğinde ona uyarıda bulunmak" gibi anlamlara da gelmektedir (Çağrı 2006: 408; Toruk 2010: 1). Arapçada "va'z, mev'iza" gibi eş anlamları da bulunan kelimenin Farsçadaki karşılığı "pend", Türkçedeki karşılığı ise "öğüt"tür (Keleş 2010: 183-184; Kurnaz 2018: 1). Zaman içerisinde "nasihat" ve "pend" kelimelerinin Farsça "name" kelimesiyle terkihi sonucu "nasihatname" ve "pendname" kavramları oluşmuş, bu kavramlar İslami edebiyatta özellikle dinî ve ahlaki konuları içeren eserlerin genel bir ismi olmuştur. İnsanlara yol gösteren ve güzel şeyleri öğütleyen bu eserler birey ve toplumun eğitilmesi, devlette dirlik ve düzenin sağlanması, insanlara faydalı olmak ve hayırla anılmak gibi ulvi amaçlarla kaleme alınmıştır (Şener ve Yıldız 2018: 279; Pala 2006: 409).

İslam toplumlarının edebiyatlarına dâhil nasihatnamelerin temelinde *Kur'an-ı Kerim* ve hadisler bulunmaktadır. Kur'an'da nasihate dair pek çok ayetin yer alması, Kur'an'ın kendisinin de bir öğüt olduğunun vurgulanması¹ ve Hz. Peygamber'in "Din nasihattir." hadisi (Buhârî, "İmân", 42; Müslîm, "İmân", 95) İslami edebiyatın başlangıcından itibaren birçok edip ve şairin bu türde eserler yazmasına vesile olmuştur (Yıldız 2013: 305; Çağrı 2006: 408). Nasihatname yazarları bireyi dinî, içtimai ve ahlaki öğütlerle hayata hazırlama ve yetiştirme amacıyla olduklarından bu tür eserler nazma çekilmiş ayet, hadis, hikmet ve atasözleriyle örülüdür (Dilçin 2000: 188).

Başka kimselere öğüt verme maksadıyla söz söyleme geleneği insanlık tarihi kadar eskidir ve hemen her toplumda nasihat verici türde eserlerle karşılaşılır (Pala 2006: 409). Bu tür eserler özellikle Doğu toplumlarında daha yaygındır. Türün ilk örneklerinden sayılan Sanskritçe fabl türündeki *Karataka Damanaka* isimli eserin, *Pañçatantra* isimli önce Pehleviceye ardından İbnü'l-Mukaffâ (ö. 759) tarafından *Kelile ve Dimne* isimli Arapçaya tercümesiyle birlikte türe olan ilgi artmış ve bu eserin benzerleri yazılmaya başlanmıştır. Sonraki dönemlerde kaleme alınan *Kâbusname*, *Kutadgu Bilig*, *Mesnevî* gibi nasihat kitaplarında *Kelile ve Dimne*'nin tesiri görülmektedir (Canım 2011: 181). Arap edebiyatında atasözleri, şiiirler ve söyleyişler çeşitli nasihatlerle

¹ "Bu (Kur'an), insanlar için bir açıklama, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için bir hidayet ve bir öğüttür." (Âl-i İmrân, 3/138), "Bu, sana, kendisiyle (insanları) uyarman için ve mü'minlere öğüt olarak indirilmiş bir kitaptır. Artık ondan dolayı göğsünde bir sıkıntı olmasın." (A'râf, 4/3). Diğer ayetler için bkz. A'râf 7/62, 68, 79, 93...

doludur. Fakat mevcut edebî ürünler Fars ve Türk edebiyatlarındaki gibi nasihatname türünde yazılmış müstakil eserler şeklinde değildir (Hamada 2014: 5). Fars edebiyatında ise İslam öncesi çağlarda “enderzname” veya “pendname” isimleriyle bilinen nasihatname türünün önemli bir yeri vardır. Nitekim İslam öncesi dönemde İranlıların ahlaki konulara önem verdiği, çeşitli öğüt ve tavsiyeleri yalnızca kitaplara kaydetmekle yetinmeyip yüksek yapılara, giysi kenarlarına ve bazı kapların üzerine yazdıkları da bilinmektedir (Yıldırım 2005: 54; Balcı 2016: 160). İslamiyet’in kabulünden sonra hikmet, ahlak ve öğüt konuları Firdevsî (ö. 1020), Hakîm Senâî (ö. 1131), Feridüddîn Attâr-ı Nîşâbûrî (ö. 1221), Mevlânâ (ö. 1273), Sa’dî-i Şîrâzî (ö. 1292) gibi şahsiyetlerin eserlerinde ayet, hadis, sahabe ve din büyüklerinin sözleri ile süslenerek kaleme alınmıştır. Zikredilen isimler içerisinde özellikle Feridüddîn Attâr’ın yazmış olduğu *Pendnâme* isimli eser oldukça önemlidir. Nasihatname türünün kurucu metni olarak kabul edilen bu eser, İslami Türk edebiyatını da derinden etkilemiştir. Nitekim bu alandaki eserlerin çoğu ya *Pendnâme*’nin manzum veya mensur tercüme ve şerhleridir ya da bu eserden ilhamla oluşturulmuştur. Bu hususta Sa’dî-i Şîrâzî’nin *Bostân* ve *Gülîstân* isimli eserlerinden de bahsedilebilir. Çünkü Türkçe manzum nasihatnamelerin bir kısmı da söz konusu eserlerin manzum tercüme ve şerhlerinden oluşmaktadır (Parlakkılıç Mucan 2020: 20).

Türk edebiyatında doğruyu, güzeli, yararlı olanı göstermek amacıyla söylenen ve içerisinde secili ifadeler barındıran atasözleri nasihatnamelerin ilk numuneleri sayılabilir (Yıldız, 2013: 307). Türk edebiyatının bilinen ilk yazılı metinleri olan *Orhun Kitabeleri*’nde hükümdar tarafından halka söylenen nasihat içerikli ifadeler mevcuttur (Yığiterol 2017: 19). Türk İslam edebiyatının ilk dönem edebî ürünlerinden *Kutadgu Bilig*, *Atabetül-Hakâyık* ve *Divan-ı Hikmet* gibi eserler, içerisinde dinî, ahlaki, sosyal vb. konularda birtakım öğütler barındırmaktadır (Ceyhan 2020: 383). Yunus Emre’nin (ö. 1320) *Risâletü’n-Nushiyye* isimli eseri ise Anadolu sahasında yazılan manzum nasihatnamelerin ilk örneği olarak kabul edilmektedir (Kaplan 2002: 1546).

Türk edebiyatında bu öncü eserleri takiben telif veya tercüme olmak üzere birçok manzum nasihatname kaleme alınmıştır. 14. yüzyılda Ahmed Fakîh’in *Çarhnâme*’si (Mansuroğlu 1956), 15. yüzyılda Mürîdî’nin *Pend-i Ricâl*’i (Kılıç 2005), 16. yüzyılda Güvâhî’nin *Pendnâme*’si (Hengirmen 1983), 17. yüzyılda Adlî Hasan Efendi’nin *Tergîbât*’ı (Özbekoğlu Karaca 2001), 18. yüzyılda Nâbî’nin *Hayriyye*’si (Kaplan 2008) ve Sünbülzâde Vehbî’nin *Lutfiyye*’si (Tanıdır Alıcı 2011; Beyzadeoğlu 2016), 19. yüzyılda Harputlu Ömer Na’îmî’nin *Manzûme-i Na’îmîyye*’si (Çakır 2020), 20. yüzyılda Ali Baba Rûmî’nin *Dürrü’l-Fu’âd ve’ş-Şeyhü’l-İrşâd*’ı (Ümütlü 2022) Türk İslam edebiyatında manzum nasihatname türünde kaleme alınmış telif eserlerden bazılarıdır. Tercüme yoluyla edebiyatımıza dâhil edilen manzum nasihatnamelerden bazıları ise şunlardır: 14. yüzyılda Hoca Mes’ûd’ın *Ferhengname-i Sa’dî*’si (Gülenç 2010), 15. yüzyılda Ahmed-i Dâî’nin *Vasiyyet-i Nûşîrevân*’ı (Yeniterzi 2006), 16. yüzyılda Za’îfî’nin *Kitâb-ı Bostân-ı Nasâyih*’i (Koçın 1991), 17. yüzyılda Şu’ûrî Hasan Efendi’nin *Tercüme-i Pend-i Attâr*’ı (Konar 2010), 18. yüzyılda Siyâhîzâde Alî Efendi’nin *Gülşen-i Ahbâr*’ı (Hamada 2014), 19. yüzyılda Yemezzâde Süleymân Rüşdî’nin *Tercüme-i Kitâb-ı Pend-i Attâr*’ı (Çalık 2018), 20. yüzyılda Ahmed Râşid’in *Pendnâme-i Lokman Hekim Terceme-i Manzumesi* (Kayaokay 2018) vs.

Edebiyatımızda mensur veya manzum ve mensur karışık nasihatnameler de kaleme alınmıştır. Abdulkerim bin Mehmed'in *Nesâyihu'l-Ebrâr*'ı (Ekinci 2012), Kâtip Ali Efendi'nin *Pendname*'si (Benli 2020) mensur nasihatnamelere; Nasûh Nevâlî'nin *Çeşme-i Hayat*'ı (Kurnaz 2018) ise manzum ve mensur karışık yazılmış nasihatnamelere örnek olarak gösterilebilir.

Edebiyatımızda 21. yüzyılda yazılmış nasihatname türünde eserler de bulunmaktadır. Bilal Kemikli'nin *Oğul, Sen Sen Ol ...* (2015) ve *Sen Sen Ol, Sevgili Kızım ...* (2016) isimli eserleri söz konusu örneklerdendir.

Nasihatnamelerde dinî ve tasavvufi (ibadetler, ahirete hazırlık, heva ve hevesi terk etme, ihlas, zikir vs.), genel ahlaka dair (kanaat, sabır, edep, cimrilik, aç gözlülük, gurur gibi iyi veya kötü hasletler), sosyal hayatla ilgili (konuşma, evlilik, çocuk eğitimi, komşu hakkı vs.) ve ilimlere ilişkin (tefsir, hadis, fıkıh, sarf ve nahiv, tarih, mantık, hendese vs.) çeşitli konulara değinilmiştir (Kaplan 2001: 133-179). Nâsihler, bu konular çerçevesinde İslâm'ın öngördüğü dünya görüşü doğrultusunda ideal insan tipini oluşturmaya çalışmışlardır. Eserlerini meydana getirirken nazım, nesir yahut nazım ve nesir karışık olmak üzere üç farklı tarzı kullanmışlardır. Klasik edebiyatta hemen bütün nazım şekilleriyle nasihatname kaleme alındığı görülmektedir. Bu eserler ya müstakil bir şekilde mesnevi formunda veyahut kaside, gazel, terci-i bend formunda divanların içerisinde bulunmaktadır (Kaplan 2002: 1546).

İncelenen eser, Nisârî mahlaslı bir şair tarafından 17. yüzyılın ortaları ile 18. yüzyılın başları arasında kaleme alındığını düşündüğümüz bir nasihat manzumesidir. Mesnevi nazım şeklinin kullanıldığı eser, dinî ve tasavvufi bir konudur. Eserde tasavvuf ve sufilik hakkında şeriatla çatışan yanlış telakki ve uygulamalara yer verilmiş, gerçek tasavvuf ve sufiliğin nasıl olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bahsedilen konular izah edilirken ayetlerden, hadislerden, önemli mutasavvıf ve müçtehitlerin görüşlerinden faydalanılmıştır. Çalışmada söz konusu eserin tanıtımı yapılacak, şekil ve muhteva hususiyetleri incelenecek ve eserin müellifi hakkında bazı tespitlerde bulunulacaktır.

1. Nisârî Mahlaslı Şairler

Türk edebiyatında Nisârî mahlasını ve nisbesini kullanan 5 isme rastlanılmaktadır.² Bunlardan biri 16. yüzyılda, üçü 17. yüzyılda, biri ise 18. yüzyılda yaşamıştır.

16. yüzyıl Kanûnî devri (1520-1566) şairlerinden Nisârî, Serez'de doğmuştur. Doğum tarihi, yeri ve ölümü hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Mülazımlık ve kadılık yapmıştır. Divan dolduracak kadar şiiri olduğu söylenen şair; Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere üç dilde şiirler kaleme almıştır. Özellikle *Hâfız Divanı*'ndaki şiirlerin tamamına nazire yazdığı söylenmektedir. Kaynaklar, yazdığı şiirlerin sanatsal açıdan zayıf olduğunu bildirir (Gönel 2014).

² Nisârî mahlaslı şairler hakkındaki temel veriler öncelikle *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (<http://teis.yesevi.edu.tr/arama>) Erişim Tarihi: 10.07.2023) projesinden elde edilmiştir.

17. yüzyılda karşımıza çıkan Nisârî mahlaslı isimlerden ilki Yakûb Nisârî Çelebi'dir. Acem Yakûb Çelebi olarak da bilinir. Doğum tarihi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Alişar'da doğan şair, sonrasında Bursa'ya gelerek Dâye Hatun Cami yakınında ikamet etmiştir. 1656-57 yılında ölmüştür. Bursa'da Hacılar Kozu denilen yerde metfundur. Tarih düşürmede mahir olan şairin şiirine, Şeyhülislam Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi'nin Bursa'da yaptırdığı çeşmeye yazdığı tarih manzumesi örnek olarak gösterilebilir (Aksoyak 2014).

17. yüzyılda yaşamış Nisârî mahlaslı bir diğer kişi Hüseyin Nisârî Efendi'dir. Kaynaklarda doğum tarihi bilinmemekle beraber Edirne veya İstanbul'da doğduğu belirtilmektedir. Divan kâtipliği yapmıştır. Ölüm tarihini Belîğ 1073/1662-63, Safâyî ise 1075/1664-65 olarak vermektedir. Devrinin önemli şairleri arasındadır. Mürettep bir *Divan* sahibi olmakla birlikte manzum bir tarih yazıp padişah IV. Mehmed'e (saltanatı: 1648-1687) sunmuştur. Tarih düşürmede mahirdir. (Aksoyak 2014).

17. yüzyılda Nisârî nisbesini kullanan kişilerden biri de Ali Nisârî Efendi (1642-1698)'dir. Ali Nisârî Efendi, Muhyî-i Kayserî (Kayserî'nin dirilticisi) ve Koca Nisârî ismiyle de bilinmektedir. 1642 yılında Aksaray'da doğmuştur. Soyu, Ya'kûb-ı Semerkandî ve Allâme Celâleddin-i Devvânî aracılığıyla Hz. Ebû Bekir'e dayanır. Yazmayı ve temel dinî eğitimi Aksaray'da Karabaş lakaplı Osman Efendi'den almıştır. Daha sonra ilim yolculuğuna çıkarak Konya, Niğde, Adana, Sivas, Tokat, Diyarbakır gibi şehirlerde bulunmuştur. Buralardaki medreselerde çeşitli âlimlerden dinî ve fikhî birçok eser okumuştur. Belli bir süre sonra Kayseri'ye dönerek dinî ilimlerin yayılıp gelişmesi için çaba göstermiştir. Kayseri ahali tarafından oldukça sevgiyle karşılanan Ali Nisârî Efendi'ye Gıyâsiye Medresesi müderrisliği, Gürcü Hamamı'nın mütevelliliği gibi görevler verilmiştir. Ayrıca Kayseri'de kadılık ve müftülük de yapmıştır. Ali Nisârî Efendi, Kayseri'de dinî ilimlerin yayılmasının yanı sıra vaaz ve nasihatlerde bulunmuş, pek çok talebe ve âlim yetiştirmiştir.

Ali Nisârî Efendi, zevk ve sefaya düşkün kötü niyetli bazı kişilerin şikâyetleri üzerine İslimye'ye sürgün edilmiş, oradan İstanbul'a getirilmiş ve Eylül 1698'de burada ahirete göçmüştür. *Osmanlı Müellifleri*'nde, Ali Nisârî Efendi'nin bir nüshası Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde kayıtlı *Fevâ'idü'l-aliyye* (Key 2019) isimli Türkçe bir eseriyle *Kâdî Mîr ve Lârî*³ üzerine haşiyesi ve bir hayli ta'likatı bulunduğu bildirilmektedir (Kılıç 2014; Mercan 2018: 10-17; Furat 2019: 15-20).

18. yüzyılda yaşayan Hafîdü'n-Nisârî (ö. 1774) ise Ali Nisârî'nin torunudur. Bu yüzden Torun Efendi, Torunu'l-Kayseri gibi isimlerle anılmıştır. Doğum tarihi ve yeri hakkında bilgi yoktur. Fuzalâdan bir kimse olup müderrislik görevinde bulunmuştur. Saçaklızade (ö. 1732) ve Seyyid Abdurrahman er-Rûmî'den (ö. ?) icazet aldığı bildirilmektedir. Dil, tefsir, fıkıh, mantık, âdâbü'l-bahs ve'l-münazara, kelam, felsefe gibi birçok alanda şerh, haşiyeye ve te'lifâtı bulunan Hafîdü'n-Nisârî'nin yaklaşık 26 eseri mevcuttur. Eserlerinin tamamı yazma halindedir. Eserlerinden bazıları şunlardır: *Vesîletü'l-vusûl ilâ mesâilü'l-usûl*, *Hâsiye 'alâ Mülteka'l-ebhur* (*Kifâyetü'l-'ukûl*

³ Bu eser Süleymaniye Kütüphanesi Laleli Koleksiyonu 2506 numarada kayıtlı eser olmalıdır.

ve'n-nukûl), Hâşiye 'ale'l-mukaddimâti'l-erba'a, Hâşiye 'alâ Hâşiyeti'l-Hayâlî 'alâ Şerhi'l-'Akâidi'n-Nesefiyye, Câmi'u'l-fevâid ... (Kaş 2022: 648-651).

İncelenen manzumenin yukarıda zikredilen isimlerden hangisine ait olduğu hususunda şimdilik net bir çıkarım yapmak mümkün değildir. Çünkü kaynaklarda söz konusu kişilerin böyle bir manzume yazdıklarına dair herhangi bir bilgi yoktur. Eserin bu isimlerden başka birine ait olması da muhtemeldir. Her ne kadar eserin sahibini tam olarak belirleyemsek de eser üzerinde bulunan kayıtlardan ve bazı beyitlerden müellif hakkında birtakım bilgilere ulaşmak mümkündür.

Şairin mahlası sadece bir kez manzumenin 10. beytinde geçmektedir:

Nişârî meclisiyle eyle merzûk
Cinānuñdan İlāhî kıılma mefrûk (10)⁴

Şairle ilgili başka bir bilgi ise manzumenin 230. beytinde bulunmaktadır. Şair beyitte, risalesini zindanda iken çabalayarak tamamladığını belirtir. Aslında bu beyitte "Muhammed" ismi de geçmektedir. Fakat bu ismin; şairin gerçek ismi mi olduğu yoksa Hz. Muhammed'i veya onun ümmetini mi kastettiği hususu şüphelidir. Söz konusu beyit şöyledir:

Çü zindānda tamām oldı risālem
Meħemmed āh hümām oldı ' ucālem (230)

Eserin ferağ kaydında ise "Hazîhi er-risāle min telāmîz müftî-i es-Sivas Meħemmed et-Tefsîrî..." şeklinde bir ifade bulunmaktadır. Bu ifadeden dolayı eserin, Sivas Müftüsü Tefsîrî Mehmed Efendi'nin (ö. 1699) öğrencilerinden birisi tarafından kaleme alındığı düşünülebilir. Bu durumda eserin 17. yüzyılın ortaları ile 18. yüzyılın başları arasında yazıldığı tahmin edilmektedir.

2. Eserle İlgili Hususiyetler

2. 1. Eserin Adı

Nisârî tarafından kaleme alınan bu eserin özel bir adı veya başlığı bulunmamaktadır. Muhtemelen bu sebepten dolayı kütüphane kataloğuna "Manzûme fî'l-Vaz" ismiyle kaydedilmiştir.

2. 2. Eserin Yazılma Sebebi

Eserin sebab-i telifi, ayrı bir başlıkla belirtilmeksizin eser içerisinde birkaç beyitle verilmiştir. Şair bu beyitlerle risalesini yazmaya başladığında sünnet ehlinin yolunu şaşırdığından, bidat ehlinin ise ilerleyip geliştiğinden bahseder. O, eserini perişan hâldeki bu insanlara doğru yolu gösteren bir hediye olması için kaleme aldığını söylemektedir. Ayrıca şair, ilmin ilim ehline emanet olduğunu bunun da başkalarına anlatılarak edasının

⁴ İnceleme kısmında bulunan numaralar beyit numaralarını göstermektedir.

gerektiğini belirtir. Tebliğin vacip olmasından dolayı bildiklerini aktardığını yoksa bu konuda herhangi bir söz veya tasarrufta bulunmayacağını bildirir:

Lisân-ı kâle geldükde risâlem
Perîşân *hâl*de bu tuhfe nevâlem (17)

Teḥayyürdeydi cümle ehl-i sünnet
Teraḳḳî bulmuşıdı ehl-i bid'at (18)

Emânetdür 'ilim bil ehl-i 'ilmün
Ki bunında edâsı lâzım anuñ (214)

Eger teblîği vâcib olmayaydı
Eger tefhîmi vâcib olmayaydı (215)

Bunuñ ḥaḳḳında bir söz söylemezdüm
'Abeş yire 'abeş ḥarc eylemezdüm (216)

2. 3. Eserin Yazılış Tarihi

Nisârî manzumesinde eserini ne zaman kaleme aldığına dair bir bilgi vermemiştir. Fakat eserde bulunan kayıtlardan bazı çıkarımlarda bulunulabilir. Ferağ kaydındaki “Hazihi er-risâle min telâmîz müftî-i es-Sivas Mehemmed et-Tefsîrî...” şeklindeki ifadeden dolayı eserin, Sivas Müftüsü Tefsîrî Mehmed Efendi'nin (ö. 1699) öğrencilerinden birisi tarafından kaleme alındığı düşünülebilir. Bu durumda eserin 17. yüzyılın ortaları ile 18. yüzyılın başları arasında yazıldığı tahmin edilmektedir. Ayrıca eserin dil özellikleri incelendiğinde Eski Anadolu Türkçesine ait dil özelliklerinin varlığı eserin daha erken bir dönemde yazılabileceğini de akla getirmektedir. Fakat ferağ kaydındaki ifadeden yola çıkarak eserde bulunan Eski Anadolu Türkçesine ait unsurların yöresel bir söyleyişten kaynaklandığını belirtmek daha uygun gözükmektedir. Yine son varağın derkenarında bulunan başka bir kayıta eserin 1296/1878-79 yılında Konstantiniyye'de Âşir Efendi'ye ait kütüphanede muhafaza edilen bir nüshadan yazıldığına (istinsah) dair bir bilgi de mevcuttur. Fakat söz konusu kayıta müstensihle ilgili herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

2. 4. Şekil Özellikleri

Mesnevi nazım şekliyle yazılan eser, 231 beyitten oluşan kısa bir nasihatnamedir. Kısa ve işlek bir üslupla kaleme alınan eserde, mesnevilerde sıklıkla tercih edilen aruzun Hezec bahrinin “mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün” kalıbı kullanılmıştır. Eserde bazı mısralarda vezin aksamaktadır. Bu mısralar dipnotta gösterilmiştir. Eserde fazla

sayıda imale ve zihaf bulunmaktadır. Özellikle medli hecenin bir kapalı hece sayılması dolayısıyla yapılan zihaf lar sıklıktadır. Sadece yapılan zihaf lar metin bölümünde italik bir biçimde gösterilmiştir:

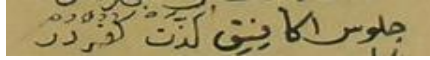
Kelâmuñ hâşılı bu ‘âmil ola
İçi vü taşı şâfî kâmil ola (42)

Ĥavâriķ dört kısımdu ey dîvâne
Kerâmet mu‘cize mekr ü i‘âne (115)

Ĥüsâmü’d-*dîn* dimişdür Vâkı‘*âtda*
Melâhî bil ĥarâmdur Vâkı‘*âtda* (133)

Cemî‘-i lehv ü lu‘bı ol ĥarâm dir
Ĥumârile ĥumârsızda harâm dir (158)

Şair, her ne kadar aruzu kullanma hususunda pek mahir olmasa da vezni önemseddiği görülmektedir. Kimi yerlerde özel isimler, yapısı bozularak vezne uydurulmak suretiyle (‘Abdü’l-ķâdir > ‘Abd-i Kâdir) yazılmıştır. Bazı kelimeler, eserin geneli harekesiz olmasına rağmen vezin göz önünde tutularak hareke ile imla edilmiştir:

Vaşıyyet eyledi Şeyĥ ‘Abd-i Ĥâdir
Vire a‘lâ-yı cennet aña Ĥâdir (124)

Melâhî diñlemek bil ma‘şiyetdür
Cülüs aña fısıķ lezzet küfürdür (137)

Eserde her türlü kafiye rastlanmakla birlikte; en fazla zengin ve tam kafiye yer verilmiştir. Eserde bulunan kafiyeler ağırlıklı olarak Arapça kelimelere dayanmaktadır. Buna karşın düşük nispette Türkçe, Farsça, Türkçe-Arapça, Türkçe-Farsça ve Arapça-Farsça kelimelerle kafiye yapıldığı da görülmektedir:

Giden âşârına bulur hidâyet
Helâk olsun ider her kim ‘adâvet (16)

‘İnâd itme kelâm-ı Ĥaķķı güş it
Cidâl itme şarâb-ı fehmi nüş it (26)

Dağı a' zâsını hıfz eyleye ol
Me' âşîden ki bula Hâkka ol yol (37)

Degül câ'iz bu miqdârile şaymak
Kişi kendüni şūfiden muhaqqak (76)

Eser içerisinde azımsanmayacak miktarda kafiye olmadan doğrudan redifin kullanıldığı beyitler mevcuttur. Ayrıca bazı beyitlerde mesnevi nazım şeklinin kafiye düzenine aykırılık görülmektedir:

Bunuñ lu' b oldığına şübhe yoğdur
İder her kim ki şübhe ' aklı yoğdur (81)

Muhammed ümmetine lâzım olan
Rızâ-yı Hâkka her dem t̄alib olan (198)

Toğuz yüz toğsan toğuz ehl-i cehennem
Ola bu müdde' îlerden direm ben (50)

2. 5. Dil, Anlatım ve İmla Özellikleri

Mesnevilerde esas olan sanat yapmak değil işlenen konu veya verilmeye çalışılan mesajdır. Özellikle nasihatname türündeki mesnevilerde düşünceye daha fazla önem verilir. Bundan dolayı mesnevilerde kullanılan dilin başka nazım şekilleriyle yazılan edebî metinlere göre daha yalın ve anlaşılır olması beklenir. Nitekim incelediğimiz eserde de şair anlatmak istediği fikirleri genellikle kuru, yavan ve tasannudan uzak bir dille ifade etmiştir. Eserin dili, lirik bir anlatımın benimsendiği naat beyitlerinde ve dinî terimlerin kullanıldığı bazı yerlerde biraz daha ağırlaşmaktadır.

Nisârî eserinde edebî sanatlara fazla yer vermemiştir. Eserde genellikle teşbih, istifham, iktibas, nida gibi edebî sanatlar kullanılmıştır. Hz. Peygamber'in övüldüğü kısımdan alınan bir beyitte, Hz. Peygamber hem belagat bağının bülbülüne hem de fesahat gül bahçesinin gülüne benzetilmiştir. Bu beyitte aynı zamanda belagat bağa, fesahat ise gül bahçesine benzetilerek teşbih-i belîğ yapılmıştır:

Belâgat bağınıñ ol bülbülidür
Feşâhat gülsitânınıñ gülidür (7)

Şair başka bir beyitte, soru sormaktan ziyade anlamı kuvvetlendirmek için istifham sanatına yer vermiştir:

Selef şūfileri böyle degül mi
Kemâl-i ' ilmile mevşūf degül mi (43)

Diğer bir beyitte ise Müslümanlara heyecanlı bir şekilde seslenerek hitapta bulunmuş ve nida sanatını kullanmıştır:

Bu şüfî olmayıcağ ey müselmân
 Kıyâs it nice olur ehl-i 'işyân (77)

Eserde fazlaca kullanıldığı görülen edebî sanatlardan biri iktibastır. Şair, anlatılanları pekiştirmek için çeşitli ayet ve hadislerden çokça alıntı yapmıştır. Şair eserinde kullandığı ayet ve hadislerle bazen lafzen çoğu zamanda mana olarak beyitlerde yer vermiştir. Bir beyitte, Âl-i İmrân Suresi 191. ayetteki Arapça “**Κıyâmen**” ibaresi iktibas edilmiştir. Ayetin meali şöyledir: [**Onlar ayakta dururken, otururken, yataarken hep Allah'ı anarlar**; göklerin ve yerin yaratılışını düşünürler (ve şöyle derler:) “Rabbimiz! Sen bunu boş yere yaratmadın, seni tenzih ve takdis ederiz. Bizi cehennem azabından koru!”]

Eger dirseñ buyurmuşdurur Allâh
 Kıyâmen zikri eyleñ diyü bi'llâh (98)

Başka bir beyitte ise “...Her sonradan uydurulan şey ise bidattır. Her bidat da sapıklıktır...” hadisine (Nesâî, İdeyn, 22; İbn Mâce, Mukaddime, 7) mealen iktibas yapılmıştır.

Dime zinhâr neden ehl-i dâlälet
 Hâdişinde didi şâh-ı risâlet

Ki her muhdeşi bid' atdür dimişdür
 Ve her bid' at dâlâletdür dimişdür (176-177)

Eser içerisinde Eski Anadolu Türkçesine ait ekler ve arkaik kelimelerin kullanıldığı görülmektedir: -durur, -dürür (9, 98, 102), -isar, -iser (118, 119, 192), -gıl (125), bular (3, 52, 145), tolu (38), taşu (42, 63), işşı (72), nite (118), kendüzi (195), kalkı- (94), söyke- (208). Ayrıca eserde put gibi oturmak (63), işin sonunu düşünmemek (65), işlerini bitirmek (134), aslı faslı yok (108), akile bir işaret yeter (31) gibi deyim ve atasözlerinden de faydalanılmıştır.

Metnin imlasında müellif ya da müstensihden kaynaklandığını düşündüğümüz birtakım tutarsızlıklar mevcuttur. Metnin genelinde atıf vavları gösterilmezken (1, 6, 11, 74, 115, 229, ...) bazı yerlerde harfle (62, 117) imla edilmiştir. Kelimelerin yazılışlarında da ciddi tutarsızlıklar görülmektedir. Aynı kelimenin iki farklı imla ile yazılması: kendi (58), kendü (76); huşûşâ (6, 101, ...), şeyh (69, 111, ...), havârik (114, 123), huffaş (156), halâş (188) kelimelerindeki h harfinin yerine h harfinin kullanılması bunlardan bazılarıdır.

2. 6. Muhteva Özellikleri

İncelenen eser, klasik mesnevi tertibine kısmen uymaktadır. Eser genel olarak “giriş”, “konunun işlendiği bölüm” ve “bitiş” olmak üzere üç kısımda incelenebilir. Eserde satırlar arasına kırmızı mürekkeple yazılmış “Der-medh-i Şeyhü'l-islâm”, “Fî't-tasavvuf”, “Fî'r-redd-i 'ale'l-mutasavvifin”, “Fî-evvel mertebeti't-tasavvuf”, “Cevâb-ı şübhethü'l-câhilet”, “Fetevâhü'l-müctehidîn”, “Tenbîh”, “Fî'l-ilzâm”, “Münâcât” isminde dokuz başlık bulunmaktadır.

231 beyitten oluşan eserin ilk 23 beyti giriş bölümüdür. Eserin başında İslami geleneğe uygun olarak “besmele” bulunmaktadır. Fakat besmele metne dâhil edilmemiştir. İlk 4 beyitte şair, Hz. Peygamber'e ümmet kıldığı için Allah'a binlerce kez hamt ve şükürde bulunur. Hz. Muhammed'in ümmeti içerisinde “ehl-i sünnet ve'l-cemaat” denilen bir grubun olduğunu, bu gruptaki kimselerin Resul'den gelen haberlere tabi olup onun peşinden gittiklerini belirtir. Kendilerini, doğru olan yola ümmet kıldığı için Kerim olan Allah'a sonsuz senalar eder. 5-12. beyitler, “Der-medh-i Şeyhü'l-islâm” başlığına kadar olan kısımdır. Bu kısımda Hz. Peygamber'e salat ve selam getirilir. Onun mevcudiyeti başta mümin kadın ve erkekler olmak üzere bütün âlemlere rahmettir. O; belagat bağının bülbülü, fesahat gül bahçesinin gülüdür. Onun misali, hayale gelen amber kokulu saça; onun cemali ise burna gelen güzel kokuya benzer. Mahluklar onu övmekte yetersiz kalırlar çünkü onu çokça öven mahlukların yaratıcısı olan Allah'tır. Şair mahlasının da bulunduğu 10. beyitte, ahirette Hz. Peygamber'in meclisinde bulunmak ve cennetten ayrı kalmamak adına Allah'a niyazda bulunur. Sonrasında Hz. Peygamber'in âline, ashabına, tâbiine ve tebeu't-tâbiine selam gönderir ve onlara uyanların hidayete erdiklerinden bahseder.

“Der-medh-i Şeyhü'l-islâm” başlıklı bölüm, 11 beyitten müteşekkil olup 13-23. beyitler arasını kapsamaktadır. Bu bölüm içerisinde öncelikle, Hüda'nın verdiği berekete ve yaratılmışlar üzerinde görülen Mustafa'nın nuruna selam verildikten sonra ismi belirtilmeyen dönemin şeyhülislamı için bazı övgülerde bulunulur. O, cihan halkının sığınağı, zamanın kutuplarının merkezi, seyitlik (efendilik, beylik) dolunayının ışığı ve saadet burcunun yıldızıdır. Onun yolundan gidenler hidayet bulur. Her kim ona düşmanlık ederse helak olur (13-16. beyitler). Bu bölümün sonraki beyitleri ise eserin sebep-i telifi niteliğindedir. Şair bu beyitlerde, risalesini yazmaya başladığında sünnet ehlinin yolunu şaşırdığını, bidat ehlinin ise ilerleyip geliştiğini ifade eder. Onun yazdığı bu risale perişan hâldeki insanlar için bir hediye olmuştur. Bidat bulutu ansızın dağılmış, sünnet güneşi meydana çıkmıştır. Âlem onun ışığıyla aydınlanmış, onun delilinden gönüllere huzur gelmiş, nice söylenmemiş fikirler zuhur etmiştir. Sonrasında şair; eserinin Allah tarafından desteklenip amacına ulaşmasını, kendisinin de Hakk'ın rızasını kazanıp O'nun affına mazhar olmasını niyaz eder. Ayrıca o, yazdığı risalesi şeyhülislam tarafından görülürse hemen şeref bulup meşhur olmasını arzular (16-23. beyitler).

“Fî't-tasavvuf” başlıklı bölüm, eserde konunun işlendiği bölümün başlangıcıdır. Bu bölüm, 24 beyitten müteşekkil olup 24-47. beyitler arasını kapsar. Bu bölüme şair, “İşit ey müddei dinle kelamı / Bu sözde bulasın ta ki meramı” diye başlayarak iddia sahibi kimselere hakiki tasavvuf ve sufiliğin ne olduğu konusunda bazı görüş, tenkit ve öğütlerde bulunur. Şaire göre sufilik kuru bir dava ile olmaz, kavga zoru ile kalp temizlenmez. Kişi,

Hakk'ın kelamını dinlememeye inat etmemeli; fehim (anlayış, idrak) şarabını içmemek için kavga etmemeli ve Hakk'ı kabulden çekinmemelidir. Çünkü Hakk'ı kabul etmemenin cezası ateştir. Lanetli şeytanın Allah'ın dergâhından kovulmasının sebebi de budur. Birçok ayet bu durumu bildirmektedir (24-29. beyitler). Şair 30. beyitten itibaren bu bölümde sayısız konuya değineceğini, bazı deliller getireceğini belirtir. Akıllılar için bu delillerin yeteceğini dile getiren şair, ayrıca bu tür nasihatlerin onlara bıkkınlık vermeyeceğini de ifade eder. Sonrasında muhakkiklerin tasavvuf ve sufiler hakkındaki görüşlerine değinir. Tasavvuf kalbi hastalıklardan ve ihtilaflardan arındırmak, salih amellerle süsleyip tertemiz yapmaktır. Sufi o kimsedir ki bilgilidir, onun elinden ve dilinden kimseye zarar gelmez, kalbini rezil şeylerden temizleyip faziletlerle süslemiştir, azalarını günahlardan korumuştur, onun gönlünde dünya sevgisi bulunmaz tamamen Allah sevgisi ile doludur, onun için altın ile taş; gümüş ile çamur birdir, o yapacaklarını şeriata uygun yapıp davranışlarını Allah'ın istediği şekle göre düzenler, her zaman Allah'ın rızasını gözetir, Allah'tan gelene razı olur. Sözün özü o, içi ve dışı tertemiz olgun bir kimsedir (30-42. beyitler). Şair akabinde önceki sufilerin de bu şekilde olduklarından, ilimlerinin olgunluğu ile nitelendirildiklerinden, üstün bir yaratılışa sahip olduklarından ve edepleriyle bilindiklerinden bahseder. Onlar nesepleriyle şeyh olmamışlar, maddi bir amaç peşinde koşmamışlardır. Onlar itişmek, tepişmek gibi nahoş davranışlarda bulunmamış, onların böyle şeyler yaptıklarına dair bilgiler nakledilmemiştir (43-47. beyitler).

"Fi'r-redd-i 'ale'l-mutasavvıfın" başlıklı bölüm, 25 beyitten müteşekkil olup 48-72. beyitler arasını kapsamaktadır. Bu bölümde şair, önemli mutasavvıfların reddettiği bir topluluktan (cahil – bidat ehli sufiler) ve bunların birtakım özelliklerinden bahseder. Sühreverdî (ö. 1234), Kuşeyrî (ö. 1072), Gazâlî (ö. 1111), Cüneydî (ö. 909), Tîbî (ö. 1343) gibi mutasavvıfları kaynak göstererek onların bu konudaki görüşlerine yer verir. Sühreverdî, bu kimselerin cehennemde bulunan dokuz yüz doksan dokuz topluluktan birisi olduğunu, Müslüman cemaatin yolunu kesip din hırsızlığı yaptıklarını söyler. Kişiyi bu cahil sufilerden olmamasını, ziyadesiyle bunlardan sakınmasını ve bir adım bile ilimden gafil olmamasını öğütler. Kuşeyrî ve Gazâlî de bu topluluğu reddederler. Sınırsız tuhafıklar içinde bulunan bu aşağılık cahillerin asla sufi olamayacaklarını, feleğin bunları yok etmesi gerektiğini belirtirler. Cüneydî de Kur'an'ı ve hadisi bilmeyen bu cahil pisliklerin imam edilmemesini, Resul'ün yolunu gözetilenlerin bunların peşinden gitmemesini öğütler. İçi temiz olmayan, boş yere yakasını yırtan, Hüda'ya asi olup daima nefesine uyan bu kimseler sufi değildir. Bunlar ahmaklıklarıyla cemaat önünde put gibi otururlar; avaredirler, fikirleri, zikirleri, ilim ve amelleri yoktur; saman torbasını önlerine koyarlar, yiyip doymazlar, bu işin sonu ne olacak diye düşünmezler; narin ömürlerini hevaya vermişlerdir bundan dolayı gelecekte başlarını döverek inlerler. Müslümanların böyle kimselere sufi dememeleri gerekir. Çünkü bunlarda tasavvuftan eser yoktur. Tepişmek, böğürmek, serkeşlik gibi çeşit çeşit huylara sahiptirler. Tîbî de *Mişkât* eseri üzerine yazdığı şerhte bir insanın rızıkını Allah'ın takdir ettiğini ve bunun Müslümanların beytülmalinden nasip olduğunu belirtir. Bu cahil kimselerin hiçbir insana rızık veremeyeceğini, rahmani veya şeytani olduğu bilinmeyen bir işaretle pis olan bir şeyi temiz edemeyeceğini bildirerek mal sahiplerine uyarılarda bulunur.

“Fî-ewel mertebeti't-tasavvuf” başlıklı bölüm, 6 beyitten müteşekkil olup 73-78. beyitler arasını kapsamaktadır. Bu bölümde şair, Gazâlî'yi kaynak göstererek tasavvufun ilk aşamasına değinir. Tasavvufa yönelen kişi öncelikle gizli ve açık günahlardan, faydasız iş ve oyunlardan uzak durmalıdır. Elbette kişi bu kadarla yetinip kendini sufiden saymamalıdır. Kendini asi kimselerle karşılaştırıp iman, İslam, şehadet, taharet nedir bilmelidir.

“Cevâb-ı şübhâtü'l-câhilet” başlıklı bölüm, 52 beyitten müteşekkil olup 79-130. beyitler arasını kapsamaktadır. Bu bölümde şair, cahil kimselerin şüphe içerisinde buldukları bazı hususlara ayetler, hadisler ve bazı mutasavvıfların görüşlerinden faydalanarak cevaplar verir. Bölümde şair şu hususlardan bahsetmektedir: Hz. Peygamber bir hadisinde “ok atmak dışında insanların oynadığı oyunların çoğu batıl” demiştir. Eğer kişi “benim kastım ibadet, oyun oynayanlar gibi asilik değil” dese bile o cahil kişiye muhakkiklerin cevabı bellidir. Muhakkikler, “ibadet niyetiyle yapılsa bile şarap içmek, itişmek, tepişmek, düdük dönbelekle dönmek haramdır.” demişlerdir. Çünkü niyet sadece dinen meşru olan davranışlarda önem kazanır. Haram olan şeylerde niyetin bir tesiri yoktur (79-87. beyitler). Sufilik hırka ve külah giymekle olmaz. Resulullah, elbise ile tanınmaktan kişiyi men etmiştir. Sufi dış görünüş ile herhangi bir ayrıcalık istemez. Onun tek amacı Allah'a niyazda bulunmaktır. Fakat kimi dünya nimetlerini kimi şöreti arzular. Bu kimseler avını kaybetmiş bir köpek gibi şaşkınlık içerisinde. Allah bunlara akıl ve fikir vermelidir (88-93. beyitler). Sufi tepinip, zıplayarak günah işleyen bir kimse değildir. Elbette Hakk'a talip olan kişi için daima Allah'a saygı göstermek vaciptir. Fakat Allah'ın zikri edepsizce yapılmaz. Allah böyle yapılan zikre razı değildir ve kelimada bunu yasaklamıştır. Eğer Allah'ın, kitabında “Kıyâmen zikri edin ...” diye buyurduğunu soracak olursan sana verilecek cevap şudur. O sadece “Kıyâmen zikri edin...” demiş ne tahriken ne cehren ne de ıztıraben yapılan bir zikre değinmiştir. Aslında kastedilen şey yalnızca Allah'ın anılmasıdır. Ey ahmak kişi! Bu hususta özellikle ayet ve sünnet ile delil göstermek senin üzerine vazife değildir. Bu ancak müçtehitlerin işidir. Mukallit (taklitçi) bir kimse isen sana lazım olan şey imamın her kim ise ona uyup sesini kesmelidir. Eğer sen yine, bir gün Resulullah'ın meclisinde bir şiir okuduğunu, Resul ve ashabın şevkle ayağa kalkıp oynadığını hatta Resul'ün boynundaki hırkanın bile düştüğünü soracak olursan sana cevabı İmam Sühreverdî vermiştir. O, bu ruk'anın (yazılmış deri veya kâğıt parçası) aslının olmadığını ve anlatılan şeyin hiç emsalinin görülmediğini belirterek “Haşa! Resulullah ve ashap söz konusu şevkten uzaktır.” demiştir (94-109. beyitler). Eğer sen sufilerin yaptıkları tutum ve davranışlar “bâtın ilmindendir zaten zahir ilimlere uygun düşmez” dersin sana cevabı Ebû Saîd el-Harrâz (ö. 890?) ve Gazâlî vermiştir. Onlar bu durumun batıl olduğunu ve yapan kişinin tekfir edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.⁵ Eğer sen “peki bu bidat nasıl oldu, bunlarda kerametler ortaya çıkmıştı” diye sorarsan sana “ahmaklık etme, bu kimselerde keramet olmaz” diye cevap verilir. Çünkü ey divane kişi! Havârik⁶; keramet, mucize, mekr ve iane

⁵ Bahsedilen taşkınlıklar bütün zahir âlimleriyle birçok mutasavvıf tarafından İslam'ın zahirî hükümlerine ve temel esaslarına aykırı bulunarak reddedilmiştir. Nitekim Ebû Saîd el-Harrâz, Hücürî, Gazâlî, Sühreverdî gibi birçok sufi, “zahire aykırı düşen her bâtın batıldır” kuralını benimsemişlerdir. Geniş bilgi için bk. Uludağ, Süleyman (1992). “Bâtın İlimi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 5. İstanbul: TDV Yayınları. 189.

⁶“Âdetin ve alışılmışın dışındaki şaşırtıcı, hayret ve hayranlık uyandırıcı olaylar ve durumlar, fevkalade, olağanüstü haller, harikalar”. bk. Kubbealtı Lugatı. bk. <http://lugatim.com/s/havar%C4%B1k>

(maûne) olmak üzere dört kısımdır. Mucize sadece nebide, keramet de velilerde ortaya çıkar. Mekk (hile) ise fisk ve küfürde ileri giden kimselerde bulunur. Nasıl firavunda görülmüşse, nasıl kıyamete yakın gelecek olan deccal göğe emrettiğinde yağmur yağacak yere emrettiğinde otlar bitecekse bu da aynen o şekildedir. Maûne⁷ ise Allah tarafından bazı salih kullarına verilmiştir. Keramet ile istidraci⁸ ayıran şey kerametın şeriatı uygun olmasıdır. Sühreverdî, her insanda havârîğın meydana gelebileceğini; eğer havârîk şeriatı uygun değilse havârîğın hile, kişinin ise zındık olacağını dile getirir. Abdülkadir Geylânî (ö. 1165-66) kişiye şeriat ehliinden ayrılmamasını, şeriat dairesinden çıkmamasını vasiyet etmiştir. Celâcilî de (ö. ?) şeriatı olmayan kişide din ve imanın olamayacağını söyler (110-127. beyitler). Şair akabinde bu husus hakkında fazla sayıda meşâyih sözü bulunduğunu fakat bunları açıklamaya risalesinin yetmeyeceğini dile getirerek bölümü tamamlar (128-130. beyitler).

“Fetevâhü'l-müctehidîn” başlıklı bölüm, 43 beyitten müteşekkil olup 131-174. beyitler arasını kapsamaktadır. Bu bölümde şair oyun ve eğlence, çalgı aletleri, raks etme vb. hususların dinen meşruiyeti hakkında bazı müctehitlerin görüşlerine, konu hakkındaki fetvalarına değinir. Hüsâmüddîn (ö. 1141) *Vâkıât* isimli eserinde Resulullah'ın bir hadisini delil göstererek melâhiye (oyunlar, eğlenceler, eğlence aletleri) haram demektedir. Benzer şekilde Kâdîhân da (ö. 1196) *Fetâvâ*'sında böyle yazmıştır. Def, dümbelek, tambur, ney gibi çalgı aletleri ile oynayıp eğlenmenin haram ve günah olduğunu; kişinin çalgı çalınan ortamlarda bulunmasının fisk, bundan zevk almasının ise küfür olacağını dile getirmiştir. O, kişinin çalgı sesini ansızın duyduğunda bundan sorumlu olmayacağını fakat işitmek için de çabalaması gerektiğini belirtir. Bu hususta Hz. Peygamber'in çalgı sesini işittiğinde parmaklarıyla kulağını kapattığına dair bir rivayet bulunduğuna değinir. *İhtiyâr* isimli eserde ise daha ileri gidilerek Müslüman veya kâfir fark etmeksizin bir kişinin çalgı aletlerini kıranların tazminat ödemeyeceği belirtilir. Şemsü'l-eimme (ö. 1090?) de *Muhît*'inde⁹ çalgı aletlerini (davul, dömbelek vs.) dinlemenin tüm dinlerde büyük günahlardan sayıldığını ve bunları kıran kişilerin, çalgı sahiplerine tazminat ödemeyeceğini ifade eder. İsbicâbî (ö. ?) gayrimüslimlerin şehirlerde günah işlemediklerini, alenen içki ve domuz satışı yapmadıklarını buyurur. Çünkü onların Müslümanlarla ahitleri bulunmaktadır. Bu konuda meşâyih sözleri de bunu destekler. Kişi bu hususları inkâr etmemelidir çünkü ederse kendisi de inkârcılardan olur. (131-152. beyitler). Şair akabinde gafil kişiye seslenerek onun neden söylenenleri inkâr ettiğini ve böylelikle cehaletini ortaya çıkardığını, ayet-i kerimelere bakmayıp doğru yola gitmediğini, hadislerin ışığıyla aydınlanmayıp kirli nefse uyduğunu, fıkıh güneşine ulaşmak istemeyip kendini yarasa ettiğini sorgular ve tekrardan müctehitlerin konu hakkındaki görüşlerine döner (153-156. Beyitler). Hâfîzüddîn Nesefî (ö. 1310) *Vâfi* ve *Kâfi* adlı eserlerinde

⁷ “Herhangi bir mümine yardımcı olmak üzere Allah tarafından yaratılan olağanüstü durumlar anlamında terim.” Geniş bilgi için bk. “Maûnet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/maunet>

⁸ “İmansız bir kimseden zuhur eden keramete benzer olağanüstü durum”. bk. Kubbealtı Lugatı. <http://lugatim.com/s/%C4%B0ST%C4%B0DRA%C3%87%E2%80%93%C4%B0ST%C4%B0DRAC>

⁹ Şemsü'l-eimme Serahsî'nin (ö. 1090?) *Muhît* isminde bir eseri bulunmamaktadır. *Muhît* isimli eser, Radiyyüddîn Serahsî'ye (ö. 1176) aittir. Bu eserin bazı kütüphane kataloglarında Şemsüleimme Serahsî'ye nispet edilmesi ve Serahsî nisbesinden genellikle Şemsüleimme'nin anlaşılması eserin yanlış kişiye izafe edilmesine sebep olmuştur. Geniş bilgi için bk. Özen, Şükrü (2009). “Serahsî, Radiyyüddîn”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 36. İstanbul: TDV Yayınları. 542.

kumar amacıyla olsun veya olmasın bütün oyunların haram olduğunu söyler ve bu durumu ayet ve hadisle ispat eder. Ayrıca o satranç ve tavla oynamayı, puta tapmaya ve kişinin nazik tenini domuz kanına değdirmesine benzetir. *Tatarhâniye*'nin birkaç yerinde teganninin (şarkı söyleme) haram ve büyük günahlardan olduğuna ve şarkı söyleyen kişinin şahitliğinin kabul edilmeyeceğine değinilir. Hakeza raks etmenin de haram olduğu ve akıllı kişinin bunu yapmayacağı ifade edilir. Hâfızüddîn Muhammed el-Bezzâzî de (ö. 1424) İmam Kurtubî'den (ö. 1273) nakille dört mezhebinde icma ile şarkı söylemeye ve raksa haram dediğini belirtir. Celâlüddîn-i Geylânî (ö. ?) raksın kâfirlerle özdeşleştiğini ve raks eden kişinin derhal tekfir edilmesi gerektiğini söyler. Halvânî'nin (ö. 1060?) de konu hakkındaki fetvası meşhurdur. O fitnenin def olması için bu kişilerin şehirlerden kovulması gerektiğini ifade eder. Şair bu bilgilerden sonra konu hakkında birçok fetvanın olduğunu belirtir ve Allah'ın lütfunu dileyerek bölümü tamamlar (157-174. beyitler).

“Tenbîh” başlıklı bölüm, 18 beyitten müteşekkil olup 175-192. beyitler arasını kapsamaktadır. Bu bölümde şair, öncelikle dalalet (sapıklık) içerisinde bulunan kimselere seslenerek şimdye kadar söylediği sözlerin anlaşılıp anlaşılmadığını sorgular. Hz. Peygamber'in bazı hadislerini zikrederek dalalet ehli kimselere birtakım nasihatlerde bulunur. Bu kimselerin “biz neden dalalet içerisindeyiz” dememesi gerektiğini çünkü Hz. Peygamber'in “Her muhdes (sonradan ortaya çıkan şey) bidattir ve her bidat da dalalettir.” dediğini belirtir. Kişinin yaptığı işlerin sünnette olmamasından dolayı bidat olduğunu, böylelerinin sapıklık içerisinde bulunduğunu dile getirir. Bu kimselerin “Meşâyih bunlara inanıyordu.” demelerine karşılık konu hakkında meşâyih ve müçtehitlerin sözlerini açıkladığını belirterek durumun bildikleri gibi olmadığını, sürüncemede kaldıklarını ve dünyada nefislerine uyduklarını anlatır (175-181. beyitler). Şair, “akılsız ve fikirsiz” diye seslendiği bu kimseler için Molla Hünkâr-Mevlânâ (ö. 1273), Şeyh Abdulkadir (ö. 1166), Hacı Bayram (ö. 1430) gibi velilerin, işittikleri ve gördükleri şeylerin ahirette kendilerine delil olamayacağını belirtir. Çünkü bu cahil kimselerin işleri her zaman şeriata aykırıdır. Şair, gafil olan bu kimselere seslenerek akıllarını başlarına almalarını ve zaman var iken tefekkür etmelerini öğütledikten sonra Resulullah'ın eşlerine “Bilin ki sizi Allah'ın azabından kurtarmak benim elimden gelmez. Ben ancak size Allah'tan nefsinizi satın alın diyebilirim.” buyurduğunu ifade eder. Bu kişilerin fiillerini bu hadisle kıyasladığında yaptıklarının Allah'ın kitabına ve Resul'ün sünnetine ters düştüğünü, bundan dolayı bugün Allah'ın söylediklerini kabul etmekten çekinenlerin yarın mahşerde işlerinin çetin olacağını belirterek bölümü bitirir (182-192. beyitler).

“Fî'l-izâm” başlıklı bölüm, 24 beyitten müteşekkil olup 193-216. beyitler arasını kapsamaktadır. İlam, sözlükte “Bir tartışmada kuvvetli delil ve fikirlerle karşısındakini cevap veremez duruma getirme, susturma, susmaya mecbur etme”¹⁰ anlamına gelmektedir. Bu bölümde şair, öncelikle daha önce sunduğu kanıt ve delillere ek olarak yine bir söz söyleyeceğini dile getirir. Ardından kişinin hem İmam-ı Âzam'ı (ö. 767) imamı saydığını, türlü şeylerde onun sözüne uyduğunu fakat nedense bu konuda onun sözünü tutmadığını belirtir. Böyle bir davranışı akıllı kişinin değil ancak şeytanın aklını aldığı kişilerin yapacağını ifade eder. Müslüman kişiye seslenerek iman

¹⁰ bk. Kubbealtı Lugatı. <http://lugatim.com/s/%C4%B0LZAM>

ehlinin bunda şüphe etmeyeceğine, Hakk'ın rızasını arzulayan ümmetin Allah'ın kitabına, Resul'ün hadis ve sünnetine, mezheplerden de birine uyup bunlardan gelenlere kanaat getireceğine, üzerinde icma bulunan müçtehit sözlerine itibar edip mukallitlerin sözlerini dikkate almayacağına ve bu dinin Türkçe veya Farsça ile bilinmeyeceğine değinir. Âlimlerin peygamber varisleri olduğunu ve bunu inkâr edenlerin dinden uzaklaşacağını vurgulayan şair, Allah'ın kitabının ve Resulullah'ın hadislerinin âlimlerin elinde olduğunu dile getirir. Çünkü Allah'ın vahyini Resul ashaba, ashap tâbiîne, tâbiinde tebeu't-tâbiîne ulaştırmışlardır. Bu şekilde devirden devire, nesilden nesile tebliğ sürmüştür. Bu yüzden âlimlerin sözleri ve fiilleri Resulullah'a dayanır. Bunların silsilesi kesintisizdir. Bunların yolu Allah'ın, Resul'ün ve ilim ehlinin yoludur. Bu söylenenlerin doğruluğunda şüphe yoktur. Her kim şüphe ederse o kişinin dini de yoktur. Bundan başka yolda hidayet bulunmaz ve o yolda sadece dalalet ehli yürür. Allah'ın kitabı da bu duruma şahittir. Bu açıklamalardan sonra şair, ilmin ilim ehline emanet olduğunu ve bunun da edasının lazım geldiğini dillendirir. Eğer bildiklerini tebliğ etmek vacip olmasaydı bu konu hakkında bir söz söylemeyeceğini, boş yere vaktini harcamayacağını belirterek bölümü sonlandırır.

“Münâcât” başlıklı bölüm, 15 beyitten müteşekkil olup 217-231. beyitler arasını kapsamaktadır. Bu bölüm, mesnevinin bitiş bölümüdür. Bu bölümde şair: *“Allah'ım! Yüzümü dergâhına sürdüm. Bana merhamet bakışıyla bak. Çaresizim, sana ah ederim. Çünkü sığınağım sensin. Peygamberler ve veliler hürmetine bizi bu karanlıktan çıkart, sonsuz kerem ihsan et. Vaadini yerine getir, bizi gamlardan azat et. Ya Rabbi! Bizi nefsin hevasına tabi, bedenin sefasına kani kılma. Lanetli Şeytan'la beraber eyleme, o ata düşmanına muhalif kıl. Cehalet karanlığından kurtar, kimseyi nefsinde düşkün eyleme. İlimin olgunluğuyla olgunlaştır, şeri ilimlerle amel ettir. Bizi doğru yola ulaştır, cennet sahibi eyle. Allah'ım! Senden yardım gelmezse hâlim güç olur. Duamı kabul eyle. Çünkü övgü ve nazım sadece sanadır.”* diyerek Allah'a yakarıшта bulunur. Ardından risalesini gayret ederek zindanda iken tamamladığını, ümidinin ise onun yüce makama erişmesi olduğunu dile getirerek mesneviyi sonlandırır.

Manzumede Yararlanılan Kişiler ve Eserler¹¹

Kişiler: Hz. Muhammed¹², İmam-ı Âzam¹³, Sühreverdî¹⁴, Kuşeyrî¹⁵, Gazâlî¹⁶, Cüneyd-i Bağdâdî¹⁷, Tîbî¹⁸, Ebû Saîd el-Harrâz¹⁹, Abdülkâdir-i Geylânî²⁰, Celâcîlî²¹, Sadrüşşehîd Hüsâmüddîn²², Kâdîhân²³, Şemsüleimme Serahsî²⁴,

¹¹Bu bölümde yer alan kişiler ve eserlerle ilgili bilgilerin çoğunluğu *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'*nden alınmıştır.

¹²İslam dininin peygamberi.

¹³Hanefi mezhebinin kurucusu, müçtehit.

¹⁴Sühreverdîyye tarikatının kurucusu, müfessir ve muhaddis.

¹⁵Mutasavvıf, kelim, tefsir ve hadis âlimi.

¹⁶Eş'ari kelamcısı, Şafii fakihî, mutasavvıf, filozoflara yönelttiği eleştirilerle tanınan İslam düşünürü.

¹⁷İlk devir sufiliğinin en önemli temsilcilerinden olan ünlü sufi.

¹⁸Müfessir, muhaddis, dil ve edebiyat âlimi.

¹⁹Fena ve beka nazariyesinin kurucusu olarak bilinen mutasavvıf.

²⁰Kadiriye tarikatının kurucusu.

²¹Bu kişinin kim olduğu tespit edilememiştir.

²²Hanefi fakihî.

İsbicâbî²⁵, Ebu'l-Berekât Hâfızüddîn Nesefî²⁶, Hâfızüddîn Muhammed el-Bezzâzî²⁷, Celâlüddîn-i Geylânî²⁸, Halvânî²⁹, Hacı Bayrâm³⁰, Mevlânâ³¹.

Eserler: *Miškât Şerhi*³², *Avârif*³³, *Vâkı'ât*³⁴, *Fetâvâ-yı Kâdîhân*³⁵, *İhtiyâr*³⁶, *Muhît*³⁷, *Vâfi*³⁸, *Kâfi*³⁹, *Fetâvâ-yı Tatarhâniyye*⁴⁰.

2.7. Nüsha Tavsifi

İncelenen manzume, Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi'nde 19 Hk 3156/2 arşiv numarası ile kayıtlıdır. Eser, bir mecmuanın 4b-8a varakları arasında yer almaktadır. Manzumenin bulunduğu yazma, 205x150-170x90 mm. ebatındadır. Satır sayısı 31'dir. Sırtı siyah meşin, üzeri pembe kâğıt kaplı mukavva ciltlidir. Söz başları kırmızıdır. Talik hatla yazılmıştır. Eserin müellifi yanlışlıkla Nesâî olarak kaydedilmiştir. Eserin başka nüshası tespit edilememiştir. Eserin bulunduğu mecmuada, çalışılan eser dışında bazı yazarlara ait eserler de bulunmaktadır. Çalışılan eserin varak numaraları tarafımızca tekrardan verilmiştir.

Transkripsiyonlu Metin

Bismillâhirrahmânirrahîm

[1b]

Mefâilün Mefâilün Fe'ülün

1 Hezârân hamd [ü] şükr olsun Hudâya
Ki kıldı bizi ümmet Muştâfâya

Muhammed ümmetinden bir cemâ'at
Ki derler ehl-i sünnet ve'l-cemâ'at

²³Fetâvâ'sıyla tanınan Hanefi fıkıh âlimi.

²⁴*el-Mebsût* adlı eseriyle tanınan Hanefi fıkıh âlimi.

²⁵Bu kişinin kim olduğu tespit edilememiştir.

²⁶Hanefi mezhebinin klasik sonrası döneminde çok etkili olan bir âlim.

²⁷Hanefi fakih.

²⁸Bu kişinin kim olduğu tespit edilememiştir.

²⁹Hanefi fıkıh âlimi.

³⁰Bayramiyye tarikatının kurucusu.

³¹Mevleviyye tarikatının kurucusu, mutasavvif, âlim ve şair.

³²Tîbî'nin, *Miškâtü'l-Mesâbih* isimli eser üzerine yazdığı şerh.

³³Sühreverdi'nin tasavvufa dair eseri.

³⁴Sadrüşşehîd Hüsâmüddîn'in fıkha dair eseri.

³⁵Kâdîhân'ın *el-Fetâvâ'l-Hâniye* veya *el-Haniyye* diye de bilinen fıkha dair eseri.

³⁶Mevsilî'nin (ö. 1284) fıkha dair eseri.

³⁷Radıyyüddîn Serahsî'nin fıkha dair eseri.

³⁸Ebu'l-Berekât Hâfızüddîn Nesefî'nin fıkha dair eseri.

³⁹Ebu'l-Berekât Hâfızüddîn Nesefî'nin fıkha dair başka bir eseri.

⁴⁰Hindistanlı Hanefi fakihlerinden Âlim b. Alâ'nın (ö. 1384) fıkha dair Arapça eseri.

Bular tâbi' dür aḥbâr-ı Resûle
Bular zâhibdür âşâr-ı Resûle

Nihâyetsiz şenâlar ol Kerîme
Ki kıldı bizi ümmet müstaḳîme

5 Daḥı nice şalât olsun Resûle
Ve bî-ğâye selâm olsun Resûle

Vücûdı rahmet oldı ' âlemîne
Ḥuşûşâ mü 'minât [u] mü 'mine

Belâgat baḡınıñ ol bülbülidür
Feşâhat gülsitânınıñ gülidür

Mişâlidür ḥayâle zülf-i ' anber
Cemâlidür meşamma müşk-i ezfer

Nice medḥ eylesün pes anı maḥlûḳ
Çü meddâhıdurur Ḥallâk-ı maḥlûḳ

10 Nişârî meclisiyle eyle merzûḳ
Cinânuñdan İlahî kıılma mefrûḳ

Daḥı aşḥâb [u] âline ki bunlar
Hidâyet buldı anlara uyanlar

Daḥı ḥayrû'l-ḳurûn tâbi' îne
Ola hem tâbi' inüñ tâbi' îne

Der-medḥ-i Şeyḥü'l-islâm

Selâm olsun daḥı feyz-i Ḥudâya
Ḥalâyıḳ üzre nûr-ı Muştafâya

Melâz [u] melce-i ḥalk-ı cihânuñ
Medâr [u] merkez-i kuṭb-ı zamânuñ

15 Siyâdet mâhtâbı pertevidür
Sa' âdet burcınun hem kevkebidür

Giden âşârına bulur hidâyet
Helâk olsun ider her kim 'adâvet

Lisân-ı kâle geldükde risâlem
Perîşân *hâl*de bu tuhfe nevâlem

Tehayyürdeydi cümle ehl-i sünnet
Teraqqî bulmuşıdı ehl-i bid'at

Tagıldı nâ-gehân bid'at şehâbı
Tulû' itdi o sünnet âftâbı

20 Münevver oldı 'âlem tal'atinden
Şafâ-bahş oldı cânâ hüccetinden

Zuhûr itdi nice ebkâr-ı efkâr
'Arâ'isler 'arûsı ola ahyâr

Niyâzum bu mü'eyyed ola manşûr
Rızâ-yı Hakkâ tâbi'ola mağfûr

Risâlem ger aña olursa manzûr
Hemânâ bula 'izzet ola meşhûr

Fi't-Taşavvuf

İşit ey müdde'î diñle kelâmı
Bu sözde bulasın tâ ki merâmı

25 Kıurı da'vâ ile şüfîlik olmaz
Zûr-ı gavgâ ile şâfîlik olmaz

'Înâd itme kelâm-ı Hakkı gûş it
Cidâl itme şarâb-ı fehmi nûş it

Şakın Hakkı ka *bû*lden eyleme 'âr
Olur 'ârûñ cezâsı 'âkıbet nâr

Bilürsin oldı Şeytân-ı la'îne
Sebeb merdûd-ı dergâh olmasına

- 30 Kabûl-i Hâkdan anuñ itmesi 'âr
 Buña nâtıkdurur âyât-ı ahyâr
 [2a]
 Bu *bâbda* kâl [u] *ķil* [hem] bî-nihâye
 Getürdüm kaçre deryâdan kinâye
 Ki zîrâ 'âķile kâfî işâret
 Ve ger ğâfil ğinâ virmez 'ibâret
 Muhaķķikler dimişlerdür taşavvuf
 'Aķâid-i te'arruf
 Teħallîdür daħı emrâz-ı *ķal* bden
 Teħallîdür daħı 'aħlâf-ı *ķal* bden
 Ola a' mâl-i şâlihlerle zâhir
 Müzeyyen hem münevver ola tâhir
 35 Olur şüfî ol âdem k'ola 'âlim
 Elinden hem dilinden ħalk sâlim
 Rezâ'ilden ide o ķalbini pâk
 Fezâ'ille müzeyyen eyleye pâk
 Daħı a' zâsını ħıfz eyleye ol
 Me'âşîden ki bula Hâķķa ol yol
 Derûnında bulunmaz ħubb-ı dünyâ
 Derûnında toludur ħubb-ı Mevlâ
 Müsâvidür aña altun ħacerle
 Ber-â-berdür aña gümüş mederle
 40 İde aĥvâlini ol şer'a taţbîķ
 Ķıla eţvârını ol Hâķķa tevĶîķ
 Rızâ-yı Hâķķa nâzır ola her dem
 Ķazâ-yı Hâķķa râzî ola her dem
 Kelâmuñ ħâşılı bu 'âmil ola
 İçi vü taşı şâfî kâmil ola

Selef şūfîleri böyle degül mi
Kemâl-i 'ilmile mevşūf degül mi

Kemâl-i hulkile maḥlūḳ degül mi
Daḥı âdâbile ma' rûf degül mi

45 Olar şeyḥ oldılar mıydı neseble
Olar ider midi da' vâ ḥisâble

Bilürsen ki ' ilimsiz şeyḥlık olmaz
Bu zâhirdür ' ilim mîrâşa ḳalmaz

Olardan naḳl olındı mı depişmek
Olardan ḥiç görildi mi itişmek

Fi'r-redd-i ale'l-mutaşavvifîn

Bu ḳavmi redd iderler bil ziyâde
Selef şūfîleri ḥadden ziyâde

Tasavvufda buyurdı Sühreverdî
İştüñ mi ne didi Sühreverdî

50 Toḳuz yüz toḳsan toḳuz ehl-i cehennem⁴¹
Ola bu müdde'ilerden direm ben

Buyurdı hem yine ol şeyḥ-i ḳâmil
Bir adım sen ' ilimden olma ğâfil⁴²

Şaḳın olma bu câhil şūfîlerden
Ziyâdeyle ḥazer eyle bulardan

Ki zîrâ dîn luşuşıdur bular dir
Vü ḳaṭṭâ' -ı tariḳ-i müslimîndür

Ḳuşeyrî hem Ğazâlî redd iderler
Nihâyetsiz ğarâ'ib ' add iderler

⁴¹Mısrada hem vezin hem kafiye bozuktur.

⁴²ĝâfil: 'âdil [metin]

- 55 Degül bi'llâh şüfî câhil-i dūn
Vücūdını anuñ yoğ ide gerdūn
- İşitdūñ mi Cüneydî kim ne didi
Ne hoş söz söylemişdi ol sa' idî
- O kim Kur'ânı bilmez hem hadîşi
İmām idinme ol câhil habîşi
- Buyurmuşdur yine ol kadr-i 'âlî
Şadef kendi sözi anuñ le'âlî
- Ṭarîkler cümle mesdūdı halâyıq
Bulunmaz haqqı olan aña sâlik
- 60 Hemân ol kimseye bağılu degül yol
Ki âşâr-ı Resûli gözlemiş ol
- [2b]
- Degül şüfî derūnı olmayan pāk
'Abeş yire yaqasını iden çāk
- Degül şüfî olan 'âşî Hudâya
Ki tâbi' dâ'imâ nefis ü hevâya
- Oturmuş put gibi bilmez cemâ'at
İçini taşını almış hamâkat
- Âvâre fikri yoğdur zikri yoğdur
[Ne] 'ilmiden ne 'amelden biri yoğdur
- 65 Şaman torbasını koymuş öñine
Yiyüp toymaz düşünmez *hiç* soñı ne
- Hevâya virmiş 'ömr-i nâzenîni
Yarın başın döger eyler enîni
- Nice şüfî diyürsen ey müselmân
Bularda bulunur hep tâze revbân
- Taşavvufdan bularda hiç eşer yoğ
Depişmek böglemek *hây hūy* velî çoğ

İşitdün mi ne didi Şeyh Tîbî
Ki **Mişkât** üzre *şerh*de ol tabîbi

70 Bir âdem ki anuñ rızķı muķadder
Bu beyt-i māl-i müslimden müyesser

Temiz itmez ol âdem bil işâret
Ki rahmānî vü şeytānî beşâret

Helâliken bu ĥod böyle olunca
Ķıyās it aķçe işşı sen yiyince

Fî-evvel mertebeti't-taşavvuf

Buyurmuşdur Ebū Ĥāmid Ġazālî
Vire Rabbüm maķāmāt-ı 'avālî

Celîsinden ĥafîsinden günāhuñ
Berî olmaķ hevā-yı lehv [ü] lâguñ

75 Taşavvufdan bu evvel mertebedür
Menāzilden bu evvel menziledür

Degül cā'iz bu miķdāriyle şaymaķ
Kişi kendüni şūfiden muĥaķķaķ

Bu şūfî olmayıcaķ ey müselmān
Ķıyās it nice olur ehl-i 'işyān

Nice olur o kim bilmez ŧahâret
Nedür îmān [u] İslām [u] şehâdet

Cevāb-ı şübhetü'l-cāhilet

Ĥadîşinde buyurdı faĥr-ı 'âlem
Ki bāṭıldur cemî' -i lu' b-ı âdem

80 Kişi ehliyle lu' b itmek yarışmaķ
Oķ atmaķ hem mü *bāḥ*dur didi ancaķ

Bunuñ lu' b oldıġına şübhe yoķdur
İder her kim ki şübhe 'aķlı yoķdur

Eger dirseñ benüm kaçdum ' ibâdet
Degül lu' b eyleyen gibi şekâvet

Cevâb oldur saña ey câhil ebter
Muhaqqikler dimişlerdür muharrer

Mübâh olanda niyyetdür mü 'eşşir
Degül bâtılda aña ey muqaşşır

85 Şarâb içmek ' ibâdet niyyetiyle
Çalursın küfr içinde naqmetiyle

Düdük dönbekele dönmek hem depişmek
İtüp süsmek gerinmek hem itişmek

Harâmdur niyyetün te 'şiri yoqdur
Çıyâs eyle bunuñ emşâli çoqdur

Pelâsile dağı şüfîlik olmaz
Külâhile dağı şâfîlik olmaz

[3a]

Resûlu'l/âh ki nehy itdi muhaqqak
Libâsile seçilmekden ey ahmaq

90 N'ider bu zâhirile imtiyâzı
Çün Allâhınadır dâ'im niyâzı

Velî kaçdı kiminüñ kâm-ı dünyâ
Kiminüñ maqlabıdır nâm-ı dünyâ

Şu bir avın yitürmiş kelbe beñzer
Kimi hayretde qalmış ey birâder

Niyâzum bu 'ağıllar vire Mevlâ
Hidâyetle fikirler vire Mevlâ

Degül şüfî ol âdem ki
Depinüp qalkıyup ide günâhı

- 95 Ḥudānuñ dā'imā ta'zîmi vâcib
 Degül mi şübhesiz ey Ḥaḫḫa ḫalib

 Ya zikru'llāh olur mı hîç edebsiz
 Niçün ḫavf eylemezsiz ey edebsiz

 Buña râzî degül bi'llāhi Allāh
 Kelāmında idendür nehy vallāh

 Eger dirseñ buyurmuşdurur Allāh
 Ḳıyāmen zikri eyleñ diyü bi'llāh

 Cevābum bu buyurmuşdur ḫıyāmen
 Ne taḫrîken ne cehren ne ıztırāben⁴³
- 100 Cevāb çoḫdur velî bir daḫı böyle
 Murād andan şalāt dimişler añla

 De'lîl çekmek ḫuşuşā âyetile
 Bu da'vāya daḫı hem sünnetile

 Degül aşlā vazîfeñ bil ey aḫmāḫ
 Bu şe'n-i müctehidlerdürür ancaḫ

 Muḫallidsen saña lâzım olan bes
 İmāmuñ kim ise uy da sözüñ kes

 Eger dirseñ Resūlu'llāhı bir gün
 Oḫundı meclisinde şî'ri bir gün
- 105 Gelüp şevḫe Resūlu'llāh [u] aşḫāb
 Ayaḫ ḫalḫup depindi cümle aḫbāb

 Ki tā ḫattā ridā' düşdi boyundan
 Neden dirsiz bu ef'āli oyundan

 'Avārifde İmām-ı Sühreverdî
 Cevābı virdi şübheyi giderdi

⁴³Mısrada vezin bozuktur.

- Didi bu ruķ' anuñ hîç aşı yoķdur
Bunuñ emşâlinuñ *hîç* faşlı yoķdur
- Didi hâşâ Resûlu'llâh [u] aşhâb
Müberrâdur bu *sevķ*den cümle aħbâb
- 110 Eger dirseñ bu bâtındur muţâbıķ
Bu 'ilm-i zâhire olmaz muvâfıķ
- Cevâbı Şeyh Ebû Sa'îd-i Harrâz
Bu bâtıldur dimiş ol şâhib-i râz
- Daħı tekfîr idüpdür hem Ğazâlî
Ola rûhına raħmet lâ-yezâlî
- Eger dirseñ neden oldu bu bid'at
Bularda zâhir olmuşdur kerâmet
- Cevâb oldur saña olmaz kerâmet
Ĥavârıķ cümlesi itme ĥamâķat
- 115 Ĥavârıķ *dört* kısımdu ey dîvâne
Kerâmet mu'cize mekr [ü] i'âne
- Bulunur mu'cize ancak nebîde
Olur zâhir kerâmetler velîde
- [3b]
- Bulunur mekir ol kimse elinde
Ki irmiş ĝâyete fısk⁴⁴ [u] küfürde
- Nite fir'avna olmuşdur olısar
Ķıyâmete yaķın dec *câl* geliser
- Göge emr eyleyüp yağmur yağısar
Yire emr eyleyüp otlar bitiser
- 120 Olur Alîāh Te'âlâdan ma'üne
Ki *ħalk*dan ba'zı şâlih ķullarına

⁴⁴fısk: fıskı [metin]

Kerâmet ile istidrâcî fârîk
Kerâmetdür olan şer' a muvâfîk

Dimişdür Sühreverdî ki her âdem
Havârîk zâhir ola anda her dem

Şerî' at iltizâm itmezse taḥkîk
Havârîk mekrdür kendisi zındîk

Vaşiyyet eyledi Şeyḥ ' Abd-i Kâdir
Vire a' lâ-yı cennet aña Kâdir

125 Müfârîk olmağıl [sen] ehl-i şer'den
Hazer kııl çıkmagıl dâ'iresinden

İşitdün mi Celâcilî ne didi
Ne hoş söz söylemişdür ol sa' idî

Kimün kim şer' i yok tevḥîdi yokdur
Kimün kim şer' i yok îmânı yokdur

Bunuñ ḥaḳḳında aḳvâl-i meşâyiḥ
Nihâyetsizdür aḥbâr-ı meşâyiḥ

Taḥammül itmez aña bu risâlem
Müsâ' id olmaz aña bu ' ucâlem

130 Tamâm oldı çü aḳvâl-i meşâyiḥ
Beyân oldı çün aḥvâl-i meşâyiḥ

Fetevâhü'l-müctehidîn

Bu kez erkân-ı İslâm müctehidler
Bu kez aḳṭâb-ı İslâm müctehidler

Ne dimişler bunuñ ḥaḳḳında diñle
Ne yazmışlar bunuñ ḥaḳḳında aña

Ḥüsâmü'd-dîn dimişdür Vâkî' âtda
Melâhî bil ḥarâmdur Vâkî' âtda

- Resûlu'l \bar{a} h hadîşini getürdi
Bularuñ işlerin bir hoş bitürdi
- 135 İmâm-ı Faḥr-ı Qāḍîḥān da dimiş
Fetāvāsında ol da böyle yazmış
- Melāhî diñlemek bilgil ḥarāmdu
Ki def dñbek gibi ṭanbūr nāydu
- Melāhî diñlemek bil ma'şiyetdü
Cülüs aña fısıq lezzet küfüdü
- İşitse añsuzın dir işüm olmaz
Aña andan için ṭa'zīb olunmaz
- Velīkin cidd [ü] cehd itmek gerekdür
İşitmemege sa'y itmek gerekdür
- 140 Rivāyetdü Resûl ol nūr-ı 'aynı
Qulaqlarına ṭıkdı işbı'ını
- Deyüpdür **İhtiyār**da yine böyle
Ziyāde söylemişdü anı diñle
- Me'āzif kesr idenler zāmin olmaz
Müselmānile kāfir fark olunmaz
- Muḥīt**inde didi Şemsü'l-eimme
Muṭābıḳdur müsemması bu isme
- Mezāmīr [ü] ṭanābīr ṭabl [u] ṭablek
Kebīredür cemī' edyānda dñbek
- 145 Buları kesr idenler zāmin olmaz
Müselmānile kāfir fark olunmaz
- Buyurmuşdu İmâm-ı İsbicābī
Oña virsin cehennemden ḥicābı
- [4a]
- Ki ehl-i zimmet izhār eylemezler
Şehirlerde me'āşī işlemezler

- Dağı hem bey^ç -i hamrı aşikâre
Dağı hıznîr bey^ç in aşikârâ
- Bunuñ üstine taqrîr olmadılar
Bunuñ üstine ^çahdi almadılar
- 150 Bu *bâbda* bil ki aqvâl-i meşâyiğ
Bu *şe'nde* cümle muhtâr-ı meşâyiğ
- Dimişler cümleye vâcibdür inkâr
Degül ancağ Ulü'l-emre bu inkâr
- Nice inkâr ide ol kimse münker
Olupdur kendisi ol ^çayn-ı münker
- Eyâ gâfil niçün inkâr idersin
^çAcebdür cehlüni izhâr idersin
- Nazar itmezsın âyât-ı kerîme
Niçün gitmeñ tarîğ-i müstağîme
- 155 Ziyâsıyla ziyâlanmañ hadîşüñ
Hevâsına uyañ nefsi-ı habîşüñ
- Visâl-i şems-i fıkhı istemezsın
Hemânâ kendiñi huffâş idersin
- Ne didi Hâfızü'd-*dîn Vâfîs*inde
İşitdün mi ne didi **Kâfîs**inde
- Cemî^ç -i lehv [ü] lu^ç bı ol *harâm* dir
Çumârile *çumârsız* da *harâm* dir
- İder âyât [ü] aħbâr ile işbât
Bula cennât-ı ^çâlîde mağâmât
- 160 Huşûşâ oynamağ saşranc [u] şavla
Putâ řapmağ gibidür didi añla
- Hemânâ řaldırupdur ol elini
Dem-i hıznîra ol nâzük tenini

Tatarhâniyede birkaç yerinde
Teğannî bil *harâm* dir cümle *dînde*

Ne dimişdür işit şâhib-hidâyet
Olup tevfiķ bulmuşdur hidâyet

Ḳabûl olmaz şehâdât-ı muğannî
Ki zîrâ kim kebîredür teğannî

165 **Tatarhâniyede** hem **İhtiyârde**
Muşarraḥ hürmeti ğayet ziyâde

Tatarhâniyede rakşşı *harâm* dir
Anı ‘âķil olan itmez *harâm* dir

Kebîreden şayar şâhib-**Zaḥîre**
Nihâyetsiz vire Rabbüm *zaḥîre*

Fetâvâda getürdi Ḥafızü’-d-dîn
İmâm-ı Ḳurtubîden Nâşîrû’-d-dîn

Ġınâ hizb-i *każîb* rakşşı *harâm* dir
Ki *dört* mezhebdede bi’l-icmâ‘ *harâm* dir

170 Celâlû’-d-dîn-i Geylânî dimişdür
Bu *raķş* müsteḥil-i kâfir dimişdür

Çün icmâ‘ oldı ise hürmetine
Gerekdür müsteḥil tekfir olma

Daḥı Ḥalvânîmün fetvâsı meşhûr
Kemâl-i fazlile taķvâsı meşhûr

Gerekdür bunlaruñ nefyi bi’*lâdden*
Ki ḥattâ def‘ ola fitne ‘i *bâdden*

Bunuñ ḥaķķında fetvâ bi’-nihâyet
Niyâzum bu ide Rabbüm ‘inâyet

Tenbîh

175 Eyâ ehl-i dâlâlet diñledüñ mi
Kelâmuñ ma' nâsını añladuñ mı

[4b]

Dime zinhâr neden ehl-i dâlâlet
Hâdîşinde didi şâh-ı risâlet

Ki her muhdeşi bid' atdür dimişdür
Ve her bid' at dâlâletdür dimişdür

İşüñ sünnet degül elbetde bid' at
Nice olmayasın ehl-i dâlâlet

Eger dirseñ meşâyiğ buña kâ'il
İşitdün kim degül bi'llâh kâ'il

180 İşitdün hem fetâvâ hâli böyle
Mu'allağda kalursın işde böyle

Bugün dünyâda kalmışsın hevâda
Hemânâ böyledür rûz-ı cezâda

Kıyâmetde su'âl etdükde Cebbâr
'îtabile hişâb etdükde Qahhâr

Saña hüccet olur mı ey 'ağılsız
İşitdün böyle gördüñ ey fikirsiz

Saña hüccet olur mı Mol/lâ Hünkâr
İşüñ şer' a muhâlifdür çü her-bâr

185 Saña hüccet olur mı 'Abd-i Kâdir
Eyâ gâfil bir 'akluñ başıña dir

Saña hüccet olur mı Hâcı Bayrâm
Tefekkür kııl variken şimdi ârâm

İşitdün mi Resûlu'llâh ne didi
Bu ma' nâyı havâtîne buyurdi

- Ki Allâhuñ 'azâbından sizi ben
 Hâlâş itmek bilün gelmez elümden
- Hemân Al/âh Te'âlâ Hâzretinden
 Ki nefsiñüz şatun aluñ dirüm ben
- 190 Resûl-ı kâ'inât böyle diyince
 Kıyâs it sâ'irüñ hâlin ya nice
- Kitâb [u] sünnete fi'lüñ muhâlif
 Tehayyürde qalursın ey muhâlif
- Bugün Haqquñ kabûlinden idüñ 'âr
 Yarın maşşerde olısar işüñ zâr

Fi'l-ilzâm

- Yine ilzâm için bir söz diyem ben
 Olur ilzâm ki cüz'î 'aklı olan
- İmâm A'zam imâmundur deyürsün
 Vesâ'ir şeyde sözine uyarsın
- 195 Ya niçün bunda tutmazsın sözünü
 Be hey gâfil unutmuş kendüzünü
- Degüldür 'âkile lâyıq bu iş bak
 Senüñ 'akluñı şeytân almış ancaq
- Gel inşâf eyle imdi ey müselmân
 Ki bunda şübhe itmez ehl-i imân
- Muhammed ümmetine lâzım olan
 Rızâ-yı Haqq'a her dem tâlîb olan
- Kitâbu'llâha aḥbâr- ı Resûle
 Olur tâbi' hem âşâr-ı Resûle
- 200 Mezâhibden birine tâbi' olur
 Vü anlar ne didiyse kâni' olur

Ki var icmâ' -i ümmet müctehidler
Sözine i' tibâr elbet iderler

Muqallidler sözine i' ti bâr yok
Velî icmâ' ı vardır söyleme çok

Bu *dîn* Türkîle Farsîle bilinmez
Bu *dîn* cüstile nistile bilinmez

'Ulemâ enbiyâ vârişleridür
Bunu inkâr iden *dînden* berîdür

[5a]

205 Kitâbu' *llâh* Resûlu' *llâh* hadîşi
Bularuñ ellerind'añla hadîşi

Resûl aşhâba aşhâb tâbi' ine
Ulaşdırdı olar da tâbi' ine

Bu minvâl üzre qarnen ba' de qarnin
Olur teblîğ bañnen ba' de bañnin

Bular qavlin Resûlu' *llâha* söyker
Bular fi' lin Habîbu' *llâha* söyker

Bularuñ silsilesi muttaşıldur
Bulardan gayrılarıñ munfaşıldur

210 Tarih *Alâh* Resûlu' *llâh* tarihi
Tarih-i ehl-i 'ilm añla tarihi

Bunuñ haqq oldığında şübhe yoqdur
İde her kim ki şübhe dîni yoqdur

Bunuñ gayrı tarihte yoq hidâyet
Sülûk ider añla ehl-i dâlâlet

Kelâmu' *llâhda* vardır buña şahid
Saña da var mıdur gör ey zevâ'id

Emânetdür 'ilim bil ehl-i 'ilmüñ
Ki bunında edâsı lâzım anuñ

215 Eger teblîği vâcib olmayaydı
Eger tefhîmi vâcib olmayaydı

Bunuñ haqqında bir söz söylemezdüm
‘Abeş yire ‘abeş harc eylemezdüm

Münâcât

Yüzüm dergâhuña sürdüm İlâhî
Nigâh-ı merhametle it nigâhı

Melâzum melce'im sensin İlâhî
Ki muştarram iderin saña âhı

İlâhî enbiyâlar hürmetine
İlâhî aşfiyâlar hürmetine

220 Bu zulmetden bizi iħrâc eyle
Nihâyetsiz kerem ihsân eyle

Kerem kı1 va‘diñi incâz eyle
Ki ğamlardan bizi âzâd eyle

Bu dünyâ ğamm habsini mukâbil
Kı1 uħrâ ğamm habsine mu‘âdil

Hevâ-yı nefse tâbi‘ kı1ma yâ Râb
Şafâ-yı cisme kı1ni‘ kı1ma yâ Râb

Mütâbi‘ kı1ma Şeytân-ı la‘îne
Muħâlif kı1 o ata düşmenine

225 Cehâlet zulmetinden vir ħalâşı
Zebûn-ı nefsi kı1ma ‘âm [u] ħâşı

Kemâl-i ‘ilmile hem kâmil eyle
‘Ulûm-ı şer‘ ile hem ‘âmil eyle

Ṭarîķ-i müstaķîme sâlik eyle
Ferâdîs [ü] cinâna mâlik eyle

‘Înâyet senden olmazsa İlâhî
Olur düşvâr hâlüm âh [u] vâhı

İlâhî müstecâb eyle niyâzum
Hemân ancak sañadur ‘izz [ü] nâzum

230 Çü zindânda tamâm oldı risâlem
Meħemmed *âh* hümâm oldı ‘ucâlem

Ümîdüm bu ki ire ol maķâma
Leṭâ’if ola ol hâşıla ‘âma

SONUÇ

Klasik Türk edebiyatında dinî mahiyette kaleme alınan edebî türlerden biri de nasihatnamelerdir. Temelini Kur'an-ı Kerim ve hadislerin teşkil ettiği nasihatnameler, muhtevasını öğütlerin oluşturduğu genellikle dinî ve ahlaki konulardaki eserlerdir. Edebiyatımızda manzum, mensur veya manzum ve mensur karışık şekilde kaleme alınmış çok sayıda nasihatname bulunmaktadır. Bunlardan biri de Nisârî mahlaslı bir şair tarafından 17. yüzyılın ortaları ile 18. yüzyılın başları arasında yazıldığını tahmin ettiğimiz manzum nasihatnamedir. Eserin müellifi Nisârî'nin gerçek kimliği hakkında kesin bir delilimiz yoktur. Biyografik kaynaklarda Nisârî mahlasını veya nisbesini kullanan kişilerin böyle bir eser meydana getirdiklerine dair bir malumat da bulunmamaktadır. Şimdilik şair hakkında yegâne bilgi kaynağı onun eseri ve eseri üzerinde bulunan kayıtlardır. Buradan sadece eserin Tefsîrî Mehmed Efendi'nin öğrencilerinden birine ait olduğu ve şairin eserini zindanda iken yazdığı gibi kısıtlı bilgilere ulaşılabilmektedir.

Mesnevi nazım şeklinin kullanıldığı manzume 231 beyitten oluşmaktadır. Manzumede aruzun "mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün" kalıbı tercih edilmiştir. Eserde fazla sayıda imale ve zihaf kusurları görülmektedir. Bu durum eserin edebî bir kaygıyla yazılmamasından dolayı normal karşılanabilir. Eserde didaktik bir amaç güdüldüğü için genellikle gösterişten uzak, sade bir dil kullanılmış, anlatımın pekiştirilmesi için çeşitli ayet ve hadislerden alıntılar yapılmıştır. Eser içerisinde yer yer Eski Anadolu Türkçesine ait ek ve arkaik kelimelerin kullanıldığı da görülmektedir.

Klasik mesnevi tertibine kısmen uyan eserde; gerçek tasavvufun nasıl olması gerektiğine (kalbi hastalıklardan ve ihtilaflardan arındırma, güzel amellerle süsleyip aydınlık ve tertemiz etme vs.), hakiki sufide bulunan özelliklere (bilgili olma, eliyle ve diliyle başkasına zarar vermeme, azalarını günahlardan koruma, gönülde dünya süsü ve sevgisi bulundurmama, şeriata uyup Allah rızasını gözetme vs.), bidat ehli olan sufilerde görülen yanlış düşünce ve davranışlara (ilim ve fikrin olmaması, ahmak ve avare olma, boş yere yakasını yırtma, nefse uyma, din hırsızlığı yapma, tepişme ve böğürme gibi nahoş davranışlar vs.), tasavvufun ilk aşamasına (gizli ve açık günahlardan; faydasız iş ve oyunlardan uzak durma, İslam şeriatını bilme vs.), cahil kimselerin şüphe içerisinde buldukları bazı durumlara (oyun ve eğlencenin batıl olmasına, haram şeylerde iyi niyetin tesirinin bulunmayışına, sadece hırka ve külâh giyinerek sufi olunmayacağına, Allah'ın zikrinin edepsizce yapılmamasına, bazı kimselerde zuhur eden olağanüstü hâllerin keramet değil istidrac olduğuna vs.), çalgı aletleri, raks etme vb. hususların dinen meşruiyeti hakkında bazı müçtehitlerin görüş ve fetvaları gibi çeşitli konulara değinilmiştir. Konular anlatılırken birtakım ayetler, hadisler, önemli mutasavvıf (Sühreverdî, Kuşeyrî, Gazâlî, Cüneyd-i Bağdâdî, Abdülkâdir-i Geylânî vs.) ve fıkıh âlimlerinin (Sadrüşşehîd Hüsâmüddîn, Kâdîhân, İsbicâbî, Ebu'l-Berekât Hâfızüddîn Nesefî vs.) görüş ve düşüncelerinden yararlanılmış, okura bu konularda çeşitli öğüt ve tavsiyelerde bulunulmuştur.

Sonuç olarak bu makalede daha önce tespiti yapılamayan, dinî ve tasavvufi muhtevada kaleme alınmış manzum bir nasihatname tanıtılarak ilim dünyasına katkı sağlanmıştır.

Metin Transkribe Edilirken Dikkat Edilen Hususlar

- * Arapça ve Farsça kelime ve eklerin yazımında Prof. Dr. İsmail Ünver'in "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" adlı makalesindeki öneriler dikkate alınmıştır.
- * "Allâh" lafzının muzâfun ileyh olduğu durumlarda kelimedeki lam harfleri kesme işaretiyle ayrılmıştır: Kitâbu'llâh, Resûlu'llâh, Hâbîbu'llâh ...
- * Metin tamiri yapılan yerler köşeli parantez [] içinde gösterilmiştir.
- * Metinde vezin gereği bazı ibarelerde ses türemesi yapılmıştır: ' ilim, ' aqıl, fikir, mekir, küfür ...
- * Metinde vezin gereği yapılan ünlü düşmeleri, "k'ola, N'ider, ellerind'añla" şeklinde gösterilmiştir.
- * Özel isimler büyük harfle yazılmış, bunlara gelen çekim ekleri kesme işaretiyle ayrılmamıştır: Hâlvânî'nün, Kırtubîden ...
- * Metinde geçen eser isimleri ve başlıklar kalın punto ile gösterilmiştir.
- * Metindeki zihaf örnekleri italik olarak belirtilmiştir.

KAYNAKÇA

- Aksoyak, İsmail Hakkı (2014). "Nisârî, Yakûb Nisârî Çelebi". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nisari-yakup-nisari-celebi> [Erişim Tarihi: 15.07.2023].
- Aksoyak, İsmail Hakkı (2014). "Nisârî, Hüseyin Nisârî Çelebi". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nisari-huseyin-nisari-efendi> [Erişim Tarihi: 15.07.2023].
- Balcı, Musa (2016). *Taşa Kazınmış Sözler: İslâm Öncesi Fars Öğüt Edebiyatı*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.
- Benli, Şeyma (2020). "Dört Dörtlük Öğütler: Dört Sayısı Üzerine Kurulmuş Türkçe Mensur Nasihatnamelerin Mukayesesi ve Kâtip Ali Efendi'nin *Pendnâme*'si". *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*. 4 (4): 1069-1092.
- Beyzadeoğlu, Süreyya Ali (hızl.) (2016). *Sünbülzâde Vehbî Lutfiyye -Metin Tespiti-*. Ankara: MEB Yayınları.
- Canım, Rıdvan (2011). *Divan Edebiyatında Türler*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ceyhan, Âdem (2020). "Harputlu Ömer Naîmî'nin İslâmî Bilgi ve Öğüt Veren Bir Nasihatnamesi: Manzûme-i Naîmiyye". *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. 3 (2): 381-486.
- Çağrı, Mustafa (2006). "Nasihat". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 32. İstanbul: TDV Yayınları. 408-409.
- Çakır, Mustafa Sefa (2020). "Osmanlı'nın Son Dönem Âlimlerinden Harputlu Ömer Naîmî Efendi ve Manzûme-i Naîmiyye Adlı Eseri". *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*. 7 (18): 265-291.
- Çalık, Pınar (2018). *Yemezzâde Süleyman Rüşdî ve Pend-i Attâr Tercümesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Dilçin, Cem (2000). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Ekinci, Ramazan (2012). "16. Asırda Yazılmış Mensur Bir Nasihatnâme: Abdülkerim bin Mehmed'in Nesâyihü'l-Ebrâr'ı". *Turkish Studies*. 7 (2): 423-441.
- Furat, Ahmet Hamdi (2019). "17. Asır Osmanlı Taşrasında Bir Fakih Portresi: Ali en-Nisârî". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. (15): 13-33.
- Gönel, Hüseyin (2014). "Nisârî, Nisârî Efendi". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nisari-nisari-efendi> [Erişim Tarihi: 15.07.2023].
- Gülenç, Halil (2010). *Ferhengnâme-i Sadî İnceleme-Metin*. Yüksek Lisans Tezi. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi.
- Hamada, Reda (2014). *Siyâhîzâde Alî Efendi ve Gülşen-i Ahbâr Adlı Pend-i Attâr Tercümesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Hengirmen, Mehmet (1983). *Pend-nâme*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

- Kaplan, Mahmut (2001). "Manzum Nasihat-nâmelerde Yer alan Konular". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 9: 133-185.
- Kaplan, Mahmut (2002). "Türk Edebiyatında Manzum Nasihat-nâmeler". *Türkler Ansiklopedisi*. C. 11. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. 1545-1561.
- Kaplan, Mahmut (2008). *Hayriyye-i Nâbî*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Kaş, Murat (2022): "18. Yüzyıl Osmanlı Düşünürü Hafidü'n-Nisârî'nin *Risâle fi mec'ûliyyeti'l-mâhiyyât* Başlıklı Risalesi: İnceleme ve Tahkik". *İslam Tetkikleri Dergisi*. 12 (2): 645-668.
- Kayaokay, İlyas (2018). "Ahmed Râşid'in Pend-nâme-i Lokman Hekim Terceme-i Manzumesi Adlı Mesnevisi". *Çeşm-i Cihan: Tarih, Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi*. 5 (2): 71-103.
- Keleş, Reyhan (2010). "Türk Edebiyatı'nda Nasihat". A. Ü. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 17 (44): 183-209.
- Kemikli, Bilal (2015). *Oğul, Sen Sen Ol...* İstanbul: Hayy Kitap.
- Kemikli, Bilal (2016). *Sen Sen Ol, Sevgili Kızım...* İstanbul: Hayy Kitap.
- Key, Muhammed (2019). *Nisârî Ali bin Mehmed Efendi'nin el-Fevâidü'l-Âliyye Mine'l-Mesâilî's-Şer'iyye Adlı Eseri ve Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Çorum: Hitit Üniversitesi.
- Kılıç, Atabey (2005). *Mürîdî ve Pend-i Ricâl Mesnevisi İnceleme-Tenkitledi Metin-Dizin*. İzmir: Akademi Kitabevi Yayınları.
- Kılıç, Atabey (2014). "Ali Nisârî". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/alinisari> [Erişim Tarihi: 15.07.2023].
- Koçin, Abdülhakim (1991). *Zaifî ve Bustân-ı Nasâyih'ı*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Konar, Aişe Handan (2010). *Hasan Şu'ûrî Efendi'nin Pend-nâme-i Attâr Tercümesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Kurnaz, Feride (2018). *Nasuh Nevâlî'nin "Çeşme-i Hayat" Adlı Nasihatnâmesi İnceleme-Metin-Sözlük*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.
- Mansuroğlu, Mecdut (1956). *Ahmed Fakih Çarhnâme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Mercan, İsmail Hakkı (2018). *Kayseri Müftüsü Ali Nisari Efendi'nin Menakıbnamesi: Menakıb-ı Ali Nisari*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Özbekoğlu Karaca, Aynül (2001). *Adlî Hasan Efendi'nin "Tergîbât" Adlı Mesnevisi (İnceleme-Metin)*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.

Özen, Şükrü (2009). "Serahsî, Radiyyüddin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 36. İstanbul: TDV Yayınları. 542-544.

Pala, İskender (2006). "Nasihatnâme". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 32. İstanbul: TDV Yayınları. 409-410.

Parlakılıç Mucan, Ayşe. (2020). *Türk İslâm Edebiyatında Manzum Nasihat-nâmeler ve Uralı Ya'kûb Oğlu Hüseyin'in Miftâh-ı Cenneti*. Doktora Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.

Şener, Halil İbrahim ve Yıldız, Alim (2018). *Türk İslâm Edebiyatı*. İstanbul: Rağbet Yayınları.

Tanıdır Alıcı, Gülcan (2011). *Sünbülzâde Vehbî Lutfiyye-i Vehbî Çeviri Yazı Günümüz Türkçesi Tıpkıbasım*. Kahramanmaraş: Ukde Yayınları.

Toruk, Turgut (2010). *Abdulmecîd b. Şeyh Nasûh b. Ali et-Tosyevî ve Pend-i Attâr Tercümesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Fatih Üniversitesi.

Uludağ, Süleyman (1992). "Bâtın İlimi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 5. İstanbul: TDV Yayınları. 188-189.

Ümütlü, Selim (2022). "Nasihat-nâme Geleneğine Hacimli Bir Ek: Ali Baba Rûmî'nin Dürrü'l-Fu'âd ve's-Şeyhü'l-İrşâd'ı". *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. 5 (1): 317-347.

Yeniterzi, Emine (2006). "Ahmed-i Dâ'î'nin Vasiyyet-i Nûşirevân Adlı Mesnevisi". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. (19): 1-25.

Yıldırım, Nimet (2005). "Fars Öğüt Edebiyatı". *Nûsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*. 5 (16): 51-90.

Yıldız, Alim (2013). *Geleneğin İzinde*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Yığıterol, Ömer Faruk (2017). *Türk İslam Edebiyatı'nda Pend-nâmeler ve Levh-nâme: İnceleme-Metin*. Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi.

EK: Orijinal Metin

Manzumenin ilk ve son varakları: 19 Hk 3156/2, 4b-8a.

